Shri Raghunatha Temple MSS. Library,
JAMMU

No. २३३३ — २३३४

Title क. तन्त्रसारः
ख. देहस्थ देवता चक्र स्तोत्रं

Author श्री अभिनव गुप्तः राजानकः

Extent ४३ Age

Subject भक्तिशास्त्रं

क तंत्रसारः ४२

ख देहस्थदेवताचक्रस्तोत्रम् १

२३३३

२३३४

2333-34

F. 43

complete

82 पत्र

तं॰ ॐ नमः शिवाय ॐ विमलकलाश्रयाभिनवसृष्टिमहा
१ जननी भरिततनुश्च पंचमुखगुप्तरुचिर्जनकः त
दुभययामलस्फुरितभावविसर्गमयं हृदयमनु
त्तरामृतकुलं मम संस्फुरतात् विततस्तंत्रालोको
विगाहितुं नैव शक्यते सर्वैः ऋजुवचनविरचि
तमिदं तु तंत्रसारं ततः शृणुत श्रीशंभुनाथभास्क
रचरणनिपातप्रभापगतसंकोचं अभिनव
गुप्तहृदम्बुजमेतद्विचिनुत महेशपूजनहेतोः इ
ह तावन्मोक्षकारणं बन्धनिमित्तस्याज्ञानस्य वि
रोधकत्वात् द्विविधं चाज्ञानं बुद्धिगतं पौरुषं च तत्र
बुद्धिगतमनिश्चयस्वभावं विपरीतनिश्चयात्मकं
च पौरुषं तु विकल्पस्वभावं संकुचितप्रथात्मकं
तदेव च मूलकारणं संसारस्येति वक्ष्यामो मलनि
र्णये तत्र पौरुषमज्ञानं दीक्षादिना निवर्तितापि
किंतु दीक्षापि बुद्धिगतेनाध्यवसायात्मके सति बो
धे ज्ञानेन संभवति हेयोपादेयनिश्चयपू
र्वकत्वान्न शुद्धिशिवयोजनारूपाया दीक्षायाः इति
तत्र अध्यवसायात्मके बुद्धिनिष्ठमेव ज्ञानं प्रधानं
तदेव चाभ्यस्यमानं पौरुषमप्यज्ञानं निहन्ति वि
कल्पसंविदभ्यासस्याविकल्पतान्ततापर्यवसानं
न अविकल्पासंवित्तिः संवित्प्रकाशरूपो ह्यात्मा
शिवस्वभाव इति सर्वथा समलवस्तुनिष्ठं सम्पूनि ३-१

शरीरस्थायां शुद्धेः ततः कंपः स्वबलाक्रांतौ देहना
शानवशेषित्वात् ततो निद्रा बहिर्मुखत्वविलयात्
स्वयमनात्मन्यात्मभावे लीने स्वात्मनः सर्वमयता
दात्मनात्मभावे विलीयते ततो घूर्णिर्महा
व्याप्त्युदयात् तापवनाग्रहादिभूमयस्तुर्यतीतो
ताः एताश्च भूमयः त्रिकोणकन्दहृत्तालोर्ध्वकुण्डलि
नीचरूपवेशो भवंति एवमुच्चारविश्रांतो यतस्त
रस्यान्तेगलिताशेषवेद्ये पश्चान्निषद्वेद्ये पश्चा
न्निषितवेद्ये तदेवलिंगत्रयमितिवक्ष्यामः स्वाव
सरे परंचात्रलिंगयोगिनीहृदये तत्रमुख्यास्पन्द
रूपतासंकोचविकासात्मकयायामलरूपतोदये
नविसर्गकलाविश्रांतिलाभादित्यलमप्रकाशो
शानुप्रवेशः एवं सर्वोपेतदनुप्रमेये विश्राममेवं
परिहरयेत एवं चविश्राम्यतिमातरमेयविभागमा
श्रेवमसंदेहेन यामायविश्राम्यतितावमाः स्युः
शून्येनसाकंषड्पायभूम्यः प्राणादयोध्यानतप
श्रिमालसीनत्रतापथत्रमस्तिप्रपंचः श्रभ्यासनि
ष्ठानुरोहिसंदर्भिमर्शयामन्यथिरणोरेदम् र
त्नतरश्लोकाः रसुच्चारणे प्रथसत्वप्राणान्माव
णैः प्रसिन्नेवोच्चारस्वरमप्यकान्तकृतिपायोधने
वर्णः तस्पदेहिमेरावीजे मन्त्ररूपं तदभ्यासान
रसंवित्तिलाभः तथ्याहिकादोसातेसाकेन केवो
नरूच्चागिनेस्तेतवासमविशिष्टः संवित्स्व
र्शः समयानपातितानारे एतीः समयापातितेन

तं
२

काशो न परतंत्रः प्रकाश्यत्वेनैव हि पारतंत्र्यं प्रकाश्यत्वं
च प्रकाशान्तरापेक्षितैव न च प्रकाशान्तरं किंचिद-
स्तीति स्वतंत्र एकः प्रकाशः स्वातंत्र्यादेव देशकाला
कारावच्छेदविरहाद्व्यापको नित्यः सर्वाकारनिराका
रस्वभावः तस्य च स्वातंत्र्यमानन्दशक्तिः तच्चमत्का
र इच्छाशक्तिः प्रकाशरूपता चिच्छक्तिः आमर्शात्म
कता ज्ञानशक्तिः सर्वाकारयोगित्वं क्रियाशक्तिः इत्ये
वं मुख्याभिः शक्तिभिर्युक्तोपि वस्तुत इच्छाज्ञानक्रिया
शक्तियुक्तोनवच्छिन्नः प्रकाशो निजानन्दविश्रान्तः
शिवरूपः स एव च स्वातंत्र्यादात्मानं संकुचितमवभा
सयन्नणुरित्युच्यते पुनरपि च स्वात्मानं स्वतंत्रतया
प्रकाशयति येनानवच्छिन्नप्रकाशशिवरूपतयैव प्र
काशते तत्रापि स्वातंत्र्यवशादनुपायमेव स्वात्मानं प्र
काशयति सोपायं वा सोपायत्वेपि इच्छा वा ज्ञानं वा क्रि
या वानुपाय इति त्रैविध्यं शांभवशाक्ताणवभेदेन स
मावेशस्य तच्च चतुर्विधमप्येतद्रूपं क्रमेणाभिधीय
ते आत्मा प्रकाशवपुरेव शिवः स्वतंत्रः स्वातंत्र्यनर्मर
भसेन निजं स्वरूपं संछादयन्पुनरपि प्रथयेत इत्थं
तच्चाक्रमात्क्रमवशाद्वाविभेदात् पञ्चपदस्म
ऽत्र आत्मानमानन्दस्वच्छन्दरसकरीति प्रकटं रूपपथ्र
इति श्रुतकमवभ्रपदगोपरमर्षिणा शिवरस्य ॥ १
इति श्रीमदभिनवगुप्तविरचिते तंत्रसारे विज्ञानभेद

यदा तूपायांतरसौसंस्कारार्थे विकल्पोपेदते
तदा वहिःप्राणदेहघटादिकान्परिमितरूपानुपाय
तेन रूहन्स्वर्तेशमप्राणं वेत्तानमाविर्भावयति त
थाहि द्वादशान्तिकाप्राणः स्थूलः सूक्ष्मश्च प्राणाः उर्ध्व
रणात्मा उच्चारणं च नाम पंचप्राणप्राभूतयः स
मस्तवर्णशब्दरूपेण सते देहः सनिवेशविशेषा
त्माकरणशब्दवाच्यः घटरूपो वाह्याः अर्थस्तेष्वि ल
लिंगपूजापुष्पायतनयात्रातिथिश्रमाणाः तत्र ध्याने
तावद्विशेषचित्तमुपदेस्यामः यदेतत्स्वप्रकाशं स
वेततत्त्वोत्तमं तत्परं तत्त्वमर्कं तदेव निजहृदयवोध
ध्यानात्तत्र प्रमातृप्रमाणप्रमेयरूपस्य वह्न्यर्कसो
मत्रितयस्य संघट्टं ध्यायेत् यावदसौ मध्ये भैर
वाग्निर्ध्यानवातसमिद्धाकारः संपद्यते तस्य प्राक
तनाक्रियमालाद्वादशकपरिहृतस्यचक्रात्मनस्त
न्वरादीनामनन्तमनुषिरहरेण निःस्वस्वा
येत्राशात्मनि विश्रांतिं चिंतयेत् तेन च विश्रान्तेन
प्रथमं तद्धायसोमरूपतया सृष्टिक्रमेण सृष्टिं तं
ततोऽर्करूपतया स्थितमवभासितं ततोपि संहारव
ह्निरूपतया विलापितं ततोनेन रात्मतामापादि
तं ध्यायेत् एवं तस्य क्रमसमस्तवाह्यवस्तुभेदपरि
हरेनैसमपद्यते ततो वासनाशेषानपि भावांस्तेन
शक्तेष्वेषं कृतान्ध्यायेत् एवमस्यानवरतं ध्यायि
नः स्वसंविन्मात्रपरमार्थात्स्थितिसंहाररूपव
स्याहृष्टादिमात्रपरमार्थपेनेच स्वसंविदो निश्चित

तं
३
3

रूभासश्चमलः शान्तानन्तमोक्षिवपरमर्थिणा ॥
अज्ञानग्रन्थकजपरमर्थिणा ॥ इति श्रीमदभिनवगुप्त
विरचिते तंत्रसारे द्वितीयमाह्निकं ॥ अथ शांभवो
पायः ॥ येदनत्प्रकाशरूपं शिवतत्वमुक्तं तत्रास्वेद
मेदले यदा प्रवेष्टुं न शक्नोति तदा स्वातंत्र्यशक्तिमे
वाधिकां पश्यन् निर्विकल्पमेव भैरवसमावेशमनु
भवति ॥ अयं चास्योपदेशः सर्वमिदं भावजातं बोध
गगने प्रतिबिम्बमात्रं प्रतिबिम्बलक्षणोपपन्नत्वात्
इदं हि प्रतिबिम्बस्य लक्षणं यदन्येन भासितमश
क्तमन्यव्यामिश्रत्वेनैव भाति तत्प्रतिबिम्बम् मुख
रूपमिव दर्पणे रस इव दन्तोदके गन्ध इव घ्राणे मि
थुनस्पर्श इवानन्देन्द्रिये शूलकुन्तादिस्पर्शो वान्तः
स्पर्शनेन्द्रिये प्रतिश्रुत्केव व्योम्नि नहि स रसो गुडव
त्कार्यं व्याधिशमनाद्यहेतुः नापि गन्धस्पर्शो गुडव
द्गुणिनस्तत्राभावेन तयोः योगात्कार्यं परस्यानारं
भाच्च न च तेन स्तः चेत् हृन्न नविसर्गादिकार्यद
र्शनात् शब्दोपि न मुख्यः कोपि वक्तीति आगच्छ
त्प्रतिश्रुत्कायाः श्रवणात् एवं यथैतत् तथा विश्व
ं भाति नवै विश्वं परमेश्वरप्रकाशे ननु च बिम्ब
किं स्यात् माभूत् किंचित् ननु किमकारणकं तत्
हंत तर्हि हेतु पृष्टः कः तत्किं बिम्बवाचोयुक्त्या हेतुश्च
परमेश्वरशक्तिरेव स्वातंत्र्यापरपर्यायाभविष्यति

हृदयभागित्यस्वकवदावर्तमानावधिशोपिमासक
लाशास्वादिक्रमेणांततोवाच्यटपटादिक्रमेणापि
भासमानास्येकेश्वरस्यतामंत्रेषुसंगः श्रीकाली
शाहवाख्याः कलनंचगतिः तेषांज्ञानेगणनेभोगी
करणंशब्दनेस्वात्मलयीकरणेच यदाहुः श्रीभूति
राजगुरवः तेषांज्ञानास्यकालीकलनवशानया
येतिपञ्चवार्थस्तस्त्रतंत्र महेश्वरवितेविवरणोप्रक
रणलोशादौविततत्वोऽस्यः नातिरहस्यमेकत्रख्या
पेनचसर्वथायोगोऽस्मितिहृस्मद्गुरवः तदेवंपञ्च
केयागहोमादिनादेवविधेमहेश्वरेणचमंतव्यम्
सर्वेदेयमेवोपादेयभूमिरूपेविस्तृतः प्रभृतिशि
वांतेपरमशिवतयापश्यन्ति तस्मिन्स्यादर्शन
मवपपश्यान्यमद्भुतरयोगिभिरिति तदर्थमेववि
धाधिपतेरनुभवस्तोत्रमहात्संरंभः एवंविधेयाग
होमादौतत्सपञ्चकेप्रसेकंवज्रप्रकारेनिरूपियर्थ
यथाभवतितथैवाचरेत् ततमहस्मभहस्तुष्टयश्व
स्यादिविवेचनयावस्तुधर्मोत्तितथाकल्पनामात्र
सारघासात्मावेदनीयइत्यकं श्रीपूर्वादौ तदिह
हि वेसवेनास्रूपेनीलनिवत् प्रत्यक्षतस्येवाशुद्धिवे
दनात् सानस्येवदीक्षितत्वेवोदनात्तस्यततश
ष्ट्रमितिचेवोदनांतरेपिनस्य चोदनांतरमस
तदापिनतादितिचेव शिवचोदनयापववाचक
त्वशक्तिसिद्धंसर्वज्ञानेनराद्यनंतागमसिद्धंचेति
वस्यामः तस्मादिहदिकाल्पमृतिपरमेश्वरसिद्धांत

ने
४
५

ईशाने वा अनयोः स्फुटत्वादेव च्युतिमात्रं एतयोर्नपुं
जनवास्थितिः तदेतद्भवत्रयं भवत्रयमभयच्छायापा
रितामृतप्रसकं ऋ ॠ ऌ ॡ इति अनुत्तरानन्दयो
रिच्छादिषु यदा प्रसरस्तदा वर्णद्वयं ए ऐ इति तथा
पि पुनरनुत्तरानन्दसंबन्धादुन्मेषद्वयम् ओ औ इति
सेयं क्रियाशक्तिः तदेवं वर्णचतुष्टयं ओ औ ए ऐ इ
ति ततः पुनः क्रियाशक्तौ सर्वं कार्यमन्तर्भूतं यावद
न्तर्भविष्यति तावदेव पूर्वं संवेदनमात्रतया प्रकाशमं
शेषेन बिंदुतयास्ते अमिति ततस्तस्यैवानुत्तरस्य वि
सर्गो जायते अः इति एवं षोडशकं परामर्शानां बी
जरूपमुच्यते तदुक्तं व्यंजनात्मकं योनिरूपम् तत्रा
नुत्तरात्कवर्गः ग्रुहायाः इच्छायाश्चवर्गः सकर्मिका
याः इच्छायाष्टवर्गस्तवर्गश्च उन्मेषात्पवर्गः शक्ति
पंचकयोगात्पंचकत्वं इच्छाया एव त्रिविधाया यर
लाः उन्मेषाद्वकारः इच्छाया एव त्रिविधायाः शषसा
विसर्गो हकारः योनियोगजः क्षकारः इत्येवमेष
भगवाननुत्तर एव फलेश्वररूपः तस्यैषैव कौ
लिकी विसर्गशक्तिः यया आनन्दरूपताप्रभृति
इयता वहिः सृष्टिपर्यन्तेनु प्रसृतः ककारादिपरा
मर्शा एव वहिस्तत्त्वरूपतां प्राप्ताः सैव च विसर्गस्थि
त्याप्राणावस्थितविश्रान्तिरूपः शाक्तस्थितसमयोप
लक्षणः शांभवस्थितप्रलयस्वरूपः इत्येवं विसर्गो

तेजसि समस्तभावात्मरश्मिकताभिमतेन तेनेजो
मात्रावशेषत्वसहंसमस्तभावविलापनेहोमः
तथाभयात्मकपरामर्शोदयार्थं वाग्याम्येन रादि
प्रमेयरूपभिन्नभावानपेक्षयैव एवंविधं तत्स्वरे
नत्वे स्वस्वभावभूतमित्यतः परामर्शनं जपः सर्व
स्य सर्वदा निरूपाय परमेश्वराभिमानता भावय प
रमेश्वरसमताभिमानेन देहस्यापि च दृष्टेरप्यव।
लोकनं व्रतं यथोक्तं श्रीनन्दिशिखायाम् सर्वसा
म्यं परं व्रतमिति रस्थैर्विविवेचैः शुद्धविद्याशरूपैर्विक
ल्पैर्यदनपेक्षितनविकल्पस्वाभाविकैः परमार्थत
त्त्वप्रकाशनं तस्यैव स्वरसतनं तद्यथाविधप्रकाशमा
त्रतानुरूपयेतत्स्वरूपानुसन्धानात्मा विकल्पविशे।
षयोगः तत्र परमेश्वरः पूर्णसंवित्स्वभावः पूर्णैते
वास्य शक्तिः कुलेस्यामध्ये ऊर्मिमुद्रयेसारमस्ते
विभूतिस्तोशिकाकालीकर्षणी चण्डेवाणी भोगे
हेनिमारस्यादिभिरागमभाषाभिस्तन्दन्त्वरूपग्र
तोभिरभिधीयते तेन तेन रूपेण प्यापितेन ह्यालो
मिति सा च समग्रशक्तितादर्शनेन पूर्णसंवित्प्र
काशते शक्तिपञ्चाश्यासेखेयाः किं वहूना यदिदं
ना ग्रस्पशक्तयः ता कथमुपदेष्टुं शक्यार्यं तेति स्व
भूतावहिर्भूतमाध्यते यथेदं शिवादिधरण्यन्तस
विकल्पसंविन्मात्ररूपतया विभाति च पश्यति च भा
सयति च परमेश्वरस्यास्य श्रीपराशक्तिः यथादर्प

तं ५
5

त्मनीत्थहृदि विश्वरचनामकरान्तराले बोधः परं।
निजविमर्शरसानुवृत्त्या विश्वं परामृशति नो मक
रस्तु यात संवेद्यानि निर्मलदर्पणास्मिसच्चलक्ष
णतनिघ्रसारे श्रामीरसणारसरहस्यविमर्शथार्थस्त्र
सरभार रघ्रस्तणप्रविमलमिणांनिघ्रघ्रव्यापांस
मेरुवरूमग्रो जोनिाग्रपसोपरभररवोधपरनिर्ध
रलहर ॥ इति श्रीतंत्रसारे परोपायप्रकाशनं नाम तृ
तीयमाह्निकं अथ शाक्तोपायः तत्र यदा विकल्पं क
मेण संस्कुरुते समनंतरोक्तस्वरूपप्रवेशाय तदा भा
वनाक्रमसमसर्कसदागमसद्गुरूपदेशपूर्वकस्य
स्यपयोगः तथाहि विकल्पबलादेव जंतवो बद्धमा
त्मानमभिमन्यते सोभिमानः संसारप्रबन्धहेतुः
अतः प्रतिद्वन्द्विरूपो विकल्प उदितः संसारहेतुं वि
कल्पं दलयति इत्यभ्युदयहेतुः सचैवंरूपः समस्ते
भ्यः परिच्छिन्नस्वभावेभ्यः शिवांतेभ्यस्तत्त्वेभ्यो यदु
त्तीर्णमपरिच्छिन्नं संविन्मात्ररूपं तदेव परमार्थः
तद्वस्तु व्यवस्थाप्यानं तद्धि स्वस्योजः तेन प्राणिति
विश्वं तदेव चाहमतो विश्वोत्तीर्णो विश्वात्मा चाहमि
ति सचायं मायायान्यानां नोत्पद्यते सत्तर्कादीनाम
भावात् वैसुवाधादितावन्मात्रप्रवागमेरागत
त्त्वेनानियमिता इति नोर्ध्वदर्शनेऽपि तदुन्मुखतां भ
जंते ततः सत्तर्कसदागमसद्गुरूपदेशहेतुविरणाप
व यथोक्तं पारमेश्वरे वैष्णवाद्याः समस्तास्तु विद्या

एवविश्वजननेभगवतःशक्तिरित्येवमियतेयदा
निर्विभागतयैवपरामर्शस्तदाएकएवभगवा
न्बीजयोनितयाभागशःपरामर्शेशक्तिसंचक्रि
स्य द्व्यष्टकपरामर्शाः स्वरैस्स्पर्शादिभिर्नव
वर्गाः एकैकपरामर्शेयथापंचाशदात्मकता।
तत्रापिसंभवद्भागभेदपरामर्शेनएकाशीतिरूप।
त्वं वस्तुतस्त्वेकैवपरामर्शः प्रसरणप्रतिसंचरणा
योगेनद्वादशभवंतःपरमेश्वरस्यविश्वशक्तिःपूर्ण
त्वेनसंति तावंतएताःपरामर्शरूपावाग्रूपा भगव
त्यः श्रीकालिकाइतिनिरुक्ताःएतेवशक्तिरूपाएव
शुद्धाःपरामर्शाःशुद्धविद्यायांपरापररूपत्वेनमायो
न्मेषमात्रसंकोचाद्विद्याविद्येश्वरमंत्ररूपतांभजंते
मायायांपुनःस्फुटीभूतभेदविभागामायीयवर्ण
तांभजंते येपश्यंतीमध्यमावैखरीरूपव्यवहारिक
त्वमासाद्यबहीरूपतत्त्वस्वभावतामापतितपर्यंताः तेव
मायीयाश्चापिशरीरकल्पत्वेनयदाहंपश्यंते यदाव
तेषामुक्तनयेरनेनजीवितस्थानीयैःशुद्धैःपरामर्शैः
प्रत्युज्जीवनंक्रियते तदातेसवीर्याभवंति तेवता
दृशाभोगमात्रप्रदाः इत्येवंसकलपरामर्शवि
श्रांतिमात्ररूपंप्रतिबिंबितसमस्ततत्त्वभूतभुव
नभेदमात्मानंपश्यतोनिर्विकल्पतयाशांभवे
नसमावेशेनजीवन्मुक्तता यथापिपूर्वेवनमेस्त्रा
दिपंचशाकाविदिति यंतर्विभातिसकलंजगत्॥

तं. ९

6

सः भारोहृदनशास्त्रार्थबोधनेनाभ्यासवत् संविद्
षेत्वनकिंचिदाधानत्वेनापसरणीयमिति कथम
भ्यासः किंतर्कैणायीति चेत् उक्तमत्र हैताधिवास
प्रकार एवार्थेन तत्र किंचिदिति लोकिकेपि वार्थ
सेविदात्मत्वेन सर्वरूपस्य तस्य तस्य देहादेरभिमत
रूपताप्रकटीकरणं तदितररूपत्वप्रभावनेनैवस
रूपवाभ्यामार्थः परतत्वेव न किंचिदपास्यमित्र
क्तं हैताधिवासोपि नाम न कश्चन पृथग्वस्तुभूतः
अपितु स्वरूपाख्यातिमात्रं तत् अतो हैतापासने वि
कल्पेन क्रियतःश्वक्रैरर्थपरमार्थः स्वरूपं प्रकाश
मानमाख्यातिरूपत्वेस यथस्याते मार्ङ्हीनेक्रमेण
प्रोदयविकासोन्मुखत्वमप्यविकसदपाविकसितमि
यनेनक्रमेणप्रकाशतेनथाप्रकाशनमपिपर
मेश्वरस्वरूपमेव तस्मात्सर्वयोगाङ्गानि सातात्रपा
यः तर्कस्तु शुद्धिद्वारेणपि सतर्कएवसाक्षादुपा
यः स एव च शुद्धविद्यासद्वाश्च प्रकारतया संस्कृ
तोभवति तथाहि यागो होमो जपो व्रतं योग इति
तत्र सर्वभावानां परमेश्वर एव स्थितिर्नान्यथेति
निकमस्तीति विकल्पस्य कसिद्धये परमेश्वर एव
सर्वभावार्पणं यागः स च हृदयताधसंविदन्तःप्रवे
शात्मकमेव भजन्ते तेषां स्वशक्तेः परमेश्वरे परा
मिश्राभिप्रायेणप्रधानं क्रमसमर्पणं गत्या दी
नां वह्निरूपे योगरूपे रूकः सर्वे भावाः परमेश्वरतेजो
मया इति हृद्विकल्पगाभेपरमेशसंविदनले

रागेणरंजिताः नविदंतिपरंतत्वंसर्वंतज्ज्ञानवर्जि-
ताइति तस्मात्क्षोभवद्रुद्रशक्तिपाताविद्रूपवस-
दागमादिक्रमेणविकल्पसंस्कृतपरंस्वरूपंप्रवि-
शंति नत्विर्थंपरंतत्वंविकल्परूपत्वात् मेवं विक-
ल्पस्यहेतापिवासमंगमात्रैवचरितार्थत्वात् परंतत्वं
तुसर्वत्रसर्वरूपतयास्वप्रकाशमेवेति नतत्रवि-
कल्पःकस्यैचिद्रूपक्रियायैविद्रूतायैवा तत्रातिदृढ-
शक्तिपाताविद्धस्यत्वयमेवसांसिद्धिकतयासत्तर्क-
उदेति योसौदेवीभिर्दीक्षितस्तत्स्थतेनग्रंथस्यागम-
क्रमेणेत्यादिसविस्तरंशक्तिपातप्रकाशनेवक्ष्यामः
किंतुगुरोरागमनिरूपणेव्यापारः आगमस्यचतिः
शंकसजातीयतन्वतिवन्धप्रसवातिवन्धनसमुचि-
तविकल्पोदयेव्यापारः तथाविधविकल्पप्रबन्धप्र-
वसर्तर्करूपःस्कृतः सएवभावनाभण्यते अस्फुटत्वा
द्भूतमप्यर्थमभूतमिवस्फुटत्वापादनेनभाव्यते
ययेति नचात्रसतर्कोद्भवविद्याप्रकाशरूपाइति
अस्ययोगांगतासाक्षादुपायः तपःप्रभृतेर्नियमव-
र्गस्याहिंसादेश्चयमप्रकारस्यपूरकादेःप्राणाया-
मवर्गस्यवैयमात्रनिष्ठत्वेनकश्चसंविद्व्यापारः
प्रत्याहारोपिकरणभूमिमेवसांतिशयंकुर्यात्
ध्यानधारणासमाधयोपियथोत्तरमभ्यासक्रमेण
निर्विकल्पमानाध्येयवस्तुतादात्म्यंध्यातुर्वितरेयुःप्र
भ्यासश्चपरंतत्वंशिवात्मनिस्वस्वभावेनभवतस्व
संविद्रूपस्यप्राणबुद्धिदेहनिष्ठीकरणरूपोभ्या

ते
७
7

णाहन्तारिवभेदाभेदाभ्यांसामग्रीपरापराशक्तिःय
थापरस्यरविविक्तताभेदेनैवसामग्रीमदपराशक्तिः
पतत्रिविधयायारणमात्मन्येवक्रोडीकारेणान्त
स्सन्धानात्मनाथसतेसास्यभगवतीश्रीपरैवश्रीम
त्तान्तसंज्ञावकालकर्षिण्यादिशब्दान्तरनिरुक्ता
पताश्चततःशक्तयः।स्वातन्त्र्यात्मन्येकत्रिधैववर्ति
ते सृष्टिस्थितिसंहारैश्चेतिद्वादशभवति तथाहि
संवित्सूर्वमन्तरेवभावंकलयति १ ततोबहिरपि
स्फुटतयाकलयति २ तत्रैवरक्तिमयतांगृहीत्वा
ततस्तमेवभावमन्तरूपसंजिहीर्षयाकलयति ३
ततश्चतदुपसंहारविघ्नभूतांशङ्कांनिर्मिमाणाति
वग्रमेतेव ४ ग्रस्तशङ्केभावभागमात्मन्युपसं
हारेणकलयति ५ ततउपसंहर्तृत्वमममेदंरूपम
पिस्वभावमेवकलयति ६ ततउपसंहर्तृस्वभा
वकलनेनैकस्यविकल्पस्यवासनात्मनावस्थितिक
स्यवित्संविन्मात्रावशेषतांकलयति ७ ततःस्व
रूपकलनानान्तरीयकत्वेनैवकरणचक्रंकलय
ति ८ ततःकरणेश्वरमपिकलयति ९ ततःक
लितमायीयप्रमातृरूपमपिकलयति १० संको
चमागोम्भुविकासग्रहणरसिकमपिप्रमातारं
कलयति ११ ततोविकसितमपिरूपंकलयति १२
इत्येताद्वादशभगवत्यःसंविदःप्रमातृनेकंवाघु
दिवपञ्चगपञ्चकमेणादिशाष्टिशत्त्वादिस्थिता

विश्वप्रतिविम्बधारित्वाच्च विश्वात्मकत्वं भगवतः
संविन्मयं हि विश्वं चेतनस्य व्यक्तिस्थानमिति तदे
व हि विश्वमच्छप्रतीपमिति प्रतिविम्बधारित्वमस्य
तस्मात्तावद्विश्वात्मकत्वं परमेश्वरस्य स्वरूपं नाना
स्पष्टं भवति चित्स्वभावस्य स्वरूपानामर्शनानुप
पत्तेः स्वरूपानामर्शने हि वस्तुतो जडतैव स्यात् आ
मर्शश्चायं न सांकेतिकः अपि तु चित्स्वभावतामात्र
नान्तरीयकः परनादगर्भरूपः सर्वथावाच्यविषय
व्यापकः परमेश्वरस्य शक्तिकलापस्तावेतमा
स्रवति तत्र मुख्यास्तावत्तिस्रः परमेश्वरस्य शक्तयः
अनुत्तर इच्छा उन्मेष इति तदेव परामर्शत्रयं अ इ उ
इति एतस्मादेव त्रितयात्सर्वः शक्तिप्रपंचः उच्य
ते अनुत्तर एव हि विश्रान्तिरानन्दः इच्छायामेव वि
श्रान्तिरीशानम् उन्मेष एव हि विश्रान्तिरूर्मिः यः क्रि
याशक्तेः प्रारंभः तदेव परामर्शत्रयं आ ई ऊ इति
अत्र च आद्यं परामर्शत्रयं विश्रान्तिस्वभावाह्लाद
प्राधान्यात्सोमात्मकं इयति यावत्कर्मांशस्यानुप्र
वेशो नास्ति यदा तु इच्छायामीशने च कर्मानुप्रवि
शति यत् इष्यमाणमीष्यमाणमिति वोच्यते तदा
संदेहो भेदो प्रकाशमात्रेण ऋ ॠ इति विश्रान्त्या ऌ ॡ
तिः एतयोः प्रकाशत्वं स्वभावत्वात् इष्यमाणेव
नवायवत्कूटं स्फुटरूपत्वेन देवनिर्माणमात्रेच्छा

तेत्रकुलोक्त्यादिशास्त्रोक्तोपि यो नियमो विधि
र्वा निषेधो वा सोत्र पावदकिंचित्करः एव निसिद्धम्
न चैव वेचोक्तः श्रीपूर्वोसौ विमन्यते गलोकाददेतेषु
॥ यो निश्चयः पशुजनस्य जडोस्मि कर्मसंपाशितो
स्मि मलिनोस्मि परेरितोस्मि इत्येतदन्यदपनिश्चय
स्तामसद्यः पतिर्भवति विश्ववपुश्चिदात्मा
यद्यापयाति निश्चयईदृशाप्यनेन याति पेयपरियो
गिनोसत नवस्तुयाल्पविहीनपादृशाविशेकि
तत्वेशिशुदेशनाग्रतोः जहजरजसमजहिंशिवप
कुररप्रसावसनु तहतहनस्वनहिंशिवनाविम
होरसहाव हतमलिणग्रहतेपरमहतेग्राग्रह
सप्तलभावपगलहवतिरितन इग्रदहनिश्च
निश्चनिश्चहिश्चग्रहकुररणामकहशितसपरत
तत पराभिवतरणाकिरणाहदूपातविकासिश्च
हिश्चग्रकसलप सरहमक्कोश्चानिश्चग्ररसहर
परिमलभोहकमलप हतेसिवणाहूणिताहूल
जग्रततमुनिकरगेतिविकरी कुररवेवामोरस
भमरिपपलाग्रणिश्चलछिविभरसी इति श्रीम
दभिनवगुप्तविरचिते तंत्रसारे शाक्तोपायप्रका
शनं नाम चतुर्थमाह्निकं ॥ अथाणवोपायः
तत्र यदा विकल्पः स्वयमेव संस्कारमात्मनि उपा
योन्तरनिरपेक्ष एव कर्तुं प्रभवति तदा सोप
शावद्यापारतात्मभुतः शुद्धविद्याप्रवेशपस्मा
विर्भावयति तदेतत्प्रतिनीतमनंतरपवाह्निके

प्रकाशनेनाम प्रथममाह्निकं ॥ अथानुपायमे
व तावद्व्याख्यास्यामः यदा खलु तीव्रशक्तिपातवि
द्धः स्वयमेवार्थं विवेचयति सकृदेव गुरुवचन
मवधार्य तदास्यानुपायविरहितो नित्योदितो
स्य समावेशः अत्र च तर्क एव योगाङ्गमिति कथं
विवेचयतीति चेत् उच्यते योयं परमेश्वरः प्रकाश
रूपः सान्मा न चाकिन्तुपायेन क्रियते न स्वरूपलाभो
नित्यत्वात् नत्तप्तिः स्वयंप्रकाशमानत्वात् नावरण
विगमः आवरणस्य कस्यचिदप्यसंभवात् न तद
नुप्रवेशः अनुप्रवेष्टुर्व्यतिरिक्तस्याभावात् कश्चा
योपायः तस्यापि व्यतिरिक्तस्यानुपपत्तेः तस्मात्स
मस्तमिदमेकं चिन्मात्रतत्त्वं कालेनाकलितं देशेन
परिच्छिन्नमुपाधिभिरम्लानं आकृतिभिरनियंत्रि
तं शब्दैरसन्दृष्टं प्रमाणैरप्रपंचितं कालादेः प्रमे
यपर्यन्तस्य स्वरूपलाभनिमित्तं च स तत्र मानन्द
घनंचनत्वंमदेवचाहं तत्रैवांतर्मयि विश्वप्रतिबिम्ब
तं एवं दृढं विविंचानस्य शश्वदेव पारमेश्वरः स
मावेशो निरुपायक एव तस्य च न मंत्रपूजाध्यान
चर्यादिनियंत्रणा काचित् उपायजालेन शिवं प्र
काशयेद्घटेन किं भाति सहस्रदीधितिः विवेचय
न्नित्थमुदारदर्शनः स्वयंप्रकाशं शिवमाविशेत्क्ष
णात् जडिजडिकरणस्फुरद्रेममप्रल उपरमेस

तं· ९ 9

तस्मायपवभैरवीभावः ग्रन्थासात्सर्वैस्मिन्सिद्धा
दयोपि स्वप्रकाशेसमस्तात्मनतेमायादिकंदधे प्र
नःक्रमस्थितेध्यायेदुदयानन्दधामनि तद्द्वादशाम
ह्लाशक्तिरश्मिचक्रेश्वरेविभुं सोमभिर्निसरहाद्य
ध्यायेत्स्वसादिभावके तद्वत्सर्ववाह्यान्तर्भावमेइ
तमात्मनि विश्रान्तिभावयेद्योगीसादेवेशात्मनः
प्रवेशितिसंग्रहश्लोकाश्चतिध्याने प्रयोगक्षारः तत्रप्रा
णमुख्यवायौ प्रथमः प्रवृत्तस्ययपवक्षेमेविश्राम्यति
ततोवाये प्राणोदयात ततोपिवायेसमपानवेद्
हृदयेन सर्वात्मतापश्यति ततोत्यनिराकाङ्क्षोभ
वति ततःसमानोदयात्संघेयाविश्रांतिभवति
ततश्चोदानवह्नेरुदयाद्मेयादिकलनाग्रसते त
त्रस्तकवह्निप्रशमेव्यानोदयेसर्वावच्छेदवन्ध्या
स्फुरति एवंभूमात्मभूतिध्यानोत्पन्नताविश्रांतय
स्तापवतिज्ञानत्वेनिरानन्दःपरानन्दोब्रह्मानन्दो
महानन्दश्चिदानन्दश्चतिषडनन्तभूमयस्तपरिदृष्टाः
यासामेकैकत्रसंधानातादुदयास्तमयविहीनोत्तवि
श्रांतिपरमार्थरूपेणायातानन्दः तदेतासस्वारभ्
मिषु प्रवेशकेष्वादिशास्त्रवेशागविश्राम्यान्तदे
हप्राणादिर्धितिरिक्ते विश्रांतितत्र भासादयाति त
देवर्णहिमरहारवीजोज्वारणारहस्ये तदेववीजोच्चा
रणरहस्यमन्त्रमरपहिकल्पसंस्कृपात आसुचविश्रांति
षु प्रवेशकेषु चायावस्थासंभवंति प्रवेशनारतस्मात तत्प्रा
णादेः ह्यणितांचमार्गात ततश्चकं लक्ष्यते:॥

द्वयात्मकं ज्ञानमनुपादेयं तच्च शास्त्रपूर्वकं शास्त्रं
च परमेश्वरभाषितमेव प्रमाणं अपरशास्त्रोक्तार्थ
स्यानीतस्यैव विवेकेनाभ्युपगमात् तदर्थानतिरिक्त
युक्तिसिद्धनिरूपणाच्च तेनापरागमोक्तं ज्ञानं ता
वत एव बन्धाद्विमोचकं न सर्वस्मात् सर्वस्मात्तु वि
मोचकं परमेश्वरशास्त्रं पञ्चस्रोतोदशाष्टादशाद
ष्टभेदभिन्नं तत्रापि सर्वस्मात्सारं षडर्धशास्त्राणि
तेभ्योपि मालिनीविजयम् तदन्तर्गतस्यार्थसंकल
स्य शास्त्रे निरूपितं न चानिरूपितवस्तुनस्तत्त्व
ज्ञत्वं मोचकत्वं वा शुद्धस्य ज्ञानस्यैव तथासिद्धिरूप
त्वादिति स्वभ्यस्तज्ञानमूलत्वात्सर्वपुरुषार्थानामिद
येदमारभ्यते अज्ञानं किल बन्धहेतुरुक्तं शास्त्रे
मलं तच्च तत्सर्वज्ञानकलोदये तदखिलं निर्दलितं
गच्छति सकलाशेषमलात्मसंविदुदयमोक्षस्य तेना
स्तनाशास्त्रेण प्रकटीकरोमीति लिखितं यत्तो यतत्त्व
भवेदं स्वरूपोद्घातः ॥ तत्र स्वभाव एव परमोपादे
यः स च सर्वभावानां प्रकाशरूप एव अप्रकाशस्य
स्वभावतानुपपत्तेः स च नानेकः प्रकाशस्य तदितर
स्वभावानुप्रवेशायोगे स्वभावभेदाभावात् देशका
लावपि तस्य न भेदकौ तयोरपि तत्प्रकाशस्वभाव
त्वात् इत्येक एव प्रकाशः स एव च संवित् अर्थप्रका
शरूपा हि संविदिति सर्वेषामत्राविवाद एव स च प्र

तं· १०
10

पिशाचालद्भभावकामनोराज्यादिवत् अन्तत
रसेविसर्गादेकीकृत्य कंदोर्ध्वद्वादशान्तद्वय
हृदयंचैकीकुर्यात् इतिवर्णरहस्यम् अन्तःस्फु
रद्विमर्शानंतरसमुद्भूतंसितपीताद्यनंतवर्णोद
द्भासमानंसंविदमनुभावयतीति केचित् बाह्य
विरहेणते विसर्गादिकंगलितनिरोधाभ्यां
यस्यतुसमस्तप्रवेशात्पूर्णोविहीनपितुवर्णवि
धौ इत्यंतरश्लोकः इतिवर्णविधिः करणंतुशु
प्रकाशनेवस्यामः विकल्पाकस्यापिस्वयमत्र
पयन्पूर्णस्वयतामुपायान्तरकारं व्रजतिसउपा
योत्रवक्ष्यते विविधाणोदेहेतत्रवहिरित्माणा
वतपासनिर्णीतेनैषोपरफलविधौकापिहिभे
दः स्वगात्रविमर्शसिद्धरणास्तु तस्मात्नपद्ममनी
रु नहिअस्वतंत्रपरमपत्रपावपत्स्यविरवीकृ
इतितंत्रसारेआणवप्रकाशनंपंचममाह्निकं
अथबाह्यविधिः सएवस्थानप्रकल्पनशब्देनो
क्तः तत्रत्रिधास्थानंप्राणवायुःशरीरंबाह्यंच तत्र
प्राणेतावद्विधिः सर्वोसौवक्ष्यमाणोध्वाप्राणस्थः
कल्प्यते तस्यक्रमाक्रमकलनैवकालः सचपरमे
श्वरएवांतर्भाति तद्भासनंचदेवस्यकालीनाम
शक्तिः भेदेनान्तदाभासनंक्रमाक्रमयोः प्राण
वृत्तिः संविदेवहिप्रथमंमेयेभ्योविभक्तंरूपंगृह्णाना
नयवचावच्छेदयोग्यतांयाती नभः ततःसं
वेद्यान्येवबहीकारोन्मुखेननिपतंतीक्रियाशक्ति

शैव
तंत्रसार
पत्रे ४६
श्लो १४००

ते ॥ पदेशप्राणार्कपानवंइध्राप्यापिकामेकांकलामर्षय
ति यावत्संवदशान्तदेहाद्दशान्तसमीपेतीरणश्च
11 मूलकलापसरश्चन्द्रमाः प्राणार्कपवनीयते न
स्वेतरंपनयर्थसपत्नमात्यैः नसंचलयार्थस्पश
समर्थसामावस्यद्वितीयंशातिपदेनत्रपातिपदे
नक्षिन्भागेसग्रामावस्याभागोयदाकामप्रपन्ना
वथावादिकृतातिथिच्छेदाद्विशतितदातत्रयद
[illegible] नभवेयद्रूपसोमसद्भूतोमायाप्रमात्रा
द्रूपभावृत्याविलापनाशकः केवलमाच्छादन
मात्रसमर्थः सर्पगतेचोइमस्तेपिवतीतिप्रमा
तपमापाप्रमेयचितपाविभागकारितात्मएव
कालः पारलौकिकफलप्रदः ततः प्रविशन्तिप्राणे
चिदर्कपकेकयाकलपापानवन्दमाश्रयति या
वत्संवत्सरीतद्दिः पूर्णिमानंदनन्तरंपत्तसाध्यग्रह
णंवेतिप्रागवतौ पतनैर्दिकफलप्रदमितिमासो
दयः श्रष्यवर्षादयः नत्रक्रमपत्तपर्वानरायणेष
घ्रुषद्युगलेभसंक्रान्तिर्मकरान्मिथुनांतेतत्रप्रसं
गुलेपचतिपयः नत्रापिदिनरात्रिविभागः पवेष
वेशोदत्तिणायने गर्भतमसूद्वेच्छा उद्भूषुना
उद्भविघ्ने उद्भवारंभः उद्भवनाजन्मादिविकारष
कंवेतिक्रमात्मकरादिषिति नथैवोपामात्रफले
समुचितंकरोति ग्रन्थदत्तायाः पितामहात्मकरा
मंगुलेषष्टिलिप्यपर्तिक्रमेणसंक्रान्तोवर्षमित
नेनक्रमेणप्रवेशोप्रवेशोनिर्गमेनिर्गमप्रोद्दृष्टवशा

णैव पृथिवीनाम्येयो गुणी कश्चित् श्रीमित्तनतकला।
पेरूधीर्ध्वगुणं व्यापकं निकृष्टगुणन्तु व्याप्यम् सप
वगुणस्योत्कर्षीयत्तेनैविनागुणान्तरं नोपपद्यते ते
न पृथिवीतत्त्वं शिवतत्वात्प्रभृति जलतत्वेन व्याप्तम्
पवं जलतेजसोर्वाय्वादिनावब्धक्तिनतम् भूतानित
न्मात्रगाणेन्द्रियाणाम् तेभ्मान्कत्तुकश्चस्मष्ट्वम् वे
द्यादिशक्तमभिपात्मसंविन्मिन्योत्तररूपमरच
कारः सकलतत्वपरितणातमप्रलतन्तरविग्णवप
रिग्राणाहृद्यवाणं ३ परमसिवेण समाणा ३ इति ते
यस्मात् तत्वप्रकाशनं नामाष्टममाह्निकं अथ तत्वा
नां भेदो निरूप्यते सपञ्चदशधा स्वपवपेरपरमेश
नोक्तः हृयीयावाः मन्त्रमहेशाः मन्त्रेशाः मन्त्राः विज्ञाना
कलाः प्रलयाकलाः सकला इति सप्त प्रक्रिमन्ताः प
यं मस्तैव शक्तयः तद्दृशान्तपृथिव्यादिप्रधानान्ततन्नामेव
तुर्दशाभिर्भेदैः प्रत्येकं स्वरूपं पञ्चदशं तत्र स्वरूप
मेयतायोग्यस्वात्मनिष्ठमपवामथारिकनग्रहात्
प्रमातृशुद्धिकृशक्तिभ्रयह्दिश्रान्तिभाजनेतत्रसेव
शाक्तं रूपं श्रीमत्परापरानुग्रहात् तत्रसमविपंश।
कीनां तावत् शक्तिमद्रूपप्रधानित्वप्रमात्ववौर्ययह्दि
श्रान्तत्वशक्तिमाद्धिवरूपं श्रीमत्परामथापरिकानुग्र
हात् तदपिममाविधं प्रमातृरणाशिवात्प्रभृतिस
कलान्ता नानावत् नानुकूलत्वात् तत्र शक्तिमद्भेदप्रमा
तृणां भेदः सच स्फुटीकरणार्थं सकलादिक्रमेणाभ
ण्यते तत्र सकलस्य विद्याकालेशक्तिर्दिशापञ्चपवा

वे यास्तांतरमुक्तापि ग्रसस्यते यत्रश्रीकंठनाथस्यसर्वं
१२ शून्यकंचकवासिनोरुद्राणोदिनंतावतीरजनीतेषां
यदाशून्यरुद्रहनेशादिनं तावद्येवसथा तस्यांवसम
स्तमेवमायायांविलीयते पुनर्गहनेशस्सृजति एवं
योद्युक्तकालस्तेदशभिः परार्धैर्गुणितोमायादिनं
कथयेत् तावतीरात्रिः सएवप्रलयः मायाकालःप
रार्धशतेनगुणितपेश्वरतत्वेदिनं प्रपञ्चाणोजगत्सृ
जति तावतीरात्रिः यत्रप्राणप्रशमःप्राणवतस्तवि
लयात्त्रिशांतेपिवा संविगतगायस्तिकमःपेश्वरका
लेपरार्धशतगुणितेयासंख्यतस्सदाशिवेदिनं ताव
तीनिशा सएव महाप्रलयः सदाशिवस्यकालपरि
लेयाबिन्दुर्धवेइतिरोधिकाप्राकम्पनादलीयते ना
दशक्तितत्वमव्यापिमां सावानाश्रितेशक्तिकालेन
परार्धकोटिगुणितेनाश्रितदिनं ग्रनाश्रितसामन
स्यपदेयतत्सामनस्यसाम्यंतद्गस्य ग्रसामसामनस्यं
दकस्याकार्याणांनिमेषलेषमात्रतयाशोकाशेषका
लग्रसरप्रविलयवक्रमेदयः एकं दश शतं स
हस्रं प्रयुतं लक्षं नियुतं कोटि रर्बुदं वृन्दं खर्वं नि
खर्वं शंकु पद्मं समुद्रं मध्य मन्त्य परार्धं मितिक्र
मेणादशगुणितानामष्टादशानिगणितविधिः एवम
संख्यः सृष्टिप्रलयायकस्मिन्महासृष्टिस्वरूपमाणं सो
पिसंविदि सायाधोसापिचिन्मात्रविमात्रस्यैवायस्य
स्तोयदयंकालोदयेनामनतएवस्वमसंकल्पादोवे
विन्नमस्यनविरोधावहम एवंयथाप्राणकालोदय

लमः चितयमेणेतेज्ञपरूपं पवेत्वाम्रपानात्कर्तेया
नेरादयोनात्वद्वचादितिदोषोवशपमवांतरालेभ्यपग
म्यइतिसिद्धं सांख्यापरिदृष्टप्रधानभूतगुणतत्त्वं सत्त्व
रजस्तमः प्रकृतेः तत्वेष्वाधिष्ठाहेवान्यथानियतेष्वप्रकृ
प्रतिनसिद्धत् ततोगुणतत्त्वाबुद्धितत्वं यत्रपुंस्यका
शोविषयस्यप्रतिबिम्बपर्ययतः बुद्धितत्वादहंकारो
येनबुद्धिप्रतिबिम्बितेवेद्यसंपर्ककलुषेपुंस्यका
शेनात्मन्यात्माभिमानः शुक्तौरजताभिमानवत् अ
तएवकारणत्वेनकृतकत्वमस्योक्तं सांख्यस्यतत्त्व
मप्रज्ञाते सहितात्मतोहंविमर्शमयत्वा सिद्धेति
वंयत्कर्तृत्वमपितस्यैवामः तस्यशुद्धेविमर्शपरा
प्रतियोगिसात्मचमत्काररूपोहमिति यथोस्याहंका
रस्यकरणस्कन्धः प्रकृतिस्कन्धस्तत्स्यैवत्रिविधः
सत्त्वादिभेदात् तत्रसात्विकोयस्मान्मनोबुद्धीन्द्रि
यपंचकंच तत्रमनसिजन्यसर्वतन्मात्रजननसा
मर्थ्ययुक्तस्यजनकः श्रोत्रेतुशब्दजननसामर्थ्यवि
शिष्टइतियावत्प्राणगन्धजननयोग्यताक्षुरति
भौतिकत्वमपिनयुक्तंप्रदं मूर्त्यमीत्याधुनागमा
स्वत्कृष्टमाहंकारिकत्वं करणेष्वनभ्युपकरेषा
स्पर्शत्वमन्यथाकरणान्तरयोजनायामनवस्थाप
यातात् कर्मेशश्चाहंकारएवतेनमत्वेकरणोक्तं
मोत्ताने विधाक्रियायांकलाप्रन्यस्यपरोक्षामरूप
तान क्रियामपरामात् अहिंकृतमान्त्रमात्रविशिष्टे
तमात्विकाहेवाहंकारात्कर्मेन्द्रियपंचकं प्रदंगक्ष

त षिके प्राणानां वहिःषड्विंशाब्दपञ्चकात्मोदयः प्रथम
१३ पत्नजीवनोदयः यत्नजलमंत्रोदयः प्ररब्धटचतीयं
13 स्वाद्गवदेकात्मसन्धिवलात्स्थिरमेशोदयेदिवानि
शमनुसन्धयन्नेवदेवतयासहताद्यात्म्यमेति तत्र
सदोदिते प्राणचारसंख्येयैवदीयसंख्याख्याना
तद्दिङ्गुणेन तदर्धमिमादिकमेवाष्टोत्तरशतेवकेद्दिश
तउदयाइतिक्रमणास्सूक्ष्मसूक्ष्मेवारसरूपेविश्रान्तस्य
प्राणचारेत्तीर्णकालग्रासेहूतेसद्धर्णमेकमेवदंसंवे
दंसंवेदनेविमर्शाक्तिनिर्भरंभासते कालभेदएव
संवेदनभेदकः नवेद्यभेदः शिखरस्थज्ञानवत् ज्ञान
स्ययावानवस्थितिकालः सएवक्षणः प्राणोदयेवे
कस्मिन्नेकमेवज्ञानं प्रवर्त्तते चेतनत् अन्यथा विकल्प
ज्ञानमेकं न किंचित्स्यात् क्रमिकशब्दाश्रयित्वात्
मायायाः प्रपिक्रमिकत्वात् यदाहतस्मादितरद्धातम
वेद्यमिति तस्मात्स्वान्तरयावन्नोदितेतावदेकमे
वज्ञानं अतएवैकाशीतिपदस्मरणसमयेविविध
धर्मानुप्रवेशमुख्येनैकएवासौपरमेश्वरविमर्शो
विकल्पकालग्रासेनाविकल्पात्मैवसंपद्यतेइति ए
वमखिलकलाधानेप्राणोदयएवपरस्पन्दसृष्टिस्थि
तिसंहाराख्यविविधविज्ञानिसंख्यन्तेवाकलयन्नात्म
नएवपारमेश्वर्यप्रत्यभिज्ञानस्वरूपएवभवतीति
संविद्रूपस्यात्मनः प्राणशक्तिपरपरूपं तत्ररागाति
काले साकं सृष्टिस्थितिसंहारवैचित्र्याद्युक्तो भैरवी
भावमेति सकलप्रामहूर्तसंवेद्यप्राणफलन्तरंगक

त्मनामिव नच सर्वोयं कलादिवर्गः शुद्धः परमेश
रविषयतयातत्स्वरूपलाभात्तगुणनिजकार्यका
रीसमस्तप्रतिद्वन्द्विनात् सचपरमेश्वरशक्तिपात
वशात्तथाभवतीतिवस्तासस्तत्प्रकाशेन शुद्धस्त
तद्विपरीतः नचमायातत्त्वलाभाता यात्मनस्यानी
यमेणकिंचित्करमित्तभनाक्तिसाध्याहूनतेवसंसा
रवीतस्यमायांकोभयोस्संयोगाश्त्मनापिमायांवि
करोतिनाविकार्यमणिमिति मायाकार्यत्वमस्याय
वमस्यात्मसंभ्रादलत्तणीयात्तत्वं रूप्लत्वयोः माया
गर्भाधिकारिणस्तस्यविकोचरस्यप्रमादात्सर्वकर्म
त्वयेमायाव्रतरूपविवेकोभवति येनमायाद्वितीति
विज्ञानाकलस्वालिनजातविन्मायायाः कलाद्यविवे
कोयनेकलोद्वेति रतिप्रकृतिस्वरूपविवेकोवायेन
प्रधानायेनसंसरेत् मलस्वरूपविवेकेनशिवस
मानत्वस्वरूपपूर्णनाश्टशेनशिवत्वमेवेति एवंक
लातत्त्वमेव किंचित्कर्तृनाश्यायिनचकर्तृत्वमस्य
ति किंचिज्ज्ञत्वदायिमशुद्धविद्याकलानोजाता साव
विद्याबुद्धिंपश्यति तद्गतांचपुत्यारी विवेकेनशृह्ण
ति बुद्धेर्गुणसंकीर्णाकारायाविवेकेनग्रहीतमसा
मर्थ्यात् तस्माद्बुद्धिप्रतिबिम्बितभावावेद्यापि वि
ध्येत किंचित्कर्तृत्वेकिंचिद्रागासक्तद्वयेक विदेवकर्तृ
त्वमितप्राप्तोपर्यवस्यति कश्चिदवचेन्यत्रमागाराग
तत्त्वस्यव्यापारः नचवैराग्यकृतत्तत्त्व प्रवैराग्येपिह्य
रक्तिदर्शनात् वैराग्यधर्मादावपिवरक्तिर्दूषणे

नं
५
15

दशलक्षतथाकलातत्त्वात्ते तद्यथा नियतिः रागःअशु
द्धविद्या कालकलाचेति कलातत्त्वात्कोटिधामायाय
तत्त्वम्मायांशेमायातत्त्वाच्छुद्धविद्यादशकोटिगुणिता
विद्यातत्त्वादीश्वरतत्त्वंशतकोटिधा ईश्वरतत्त्वात्सादा
ख्यंसहस्रकोटिधा सादाख्याद्वृन्दगुणितंशक्तितत्त्व
मितिशास्त्रगणम् साशक्तिर्व्यापयन्तोविश्वमधानमेत
र्भेहितास्ते तस्माद्व्यापिनी एवमेतान्युत्तरोत्तरमाया
वरतयावर्तमानानि तत्त्वानि उत्तरंव्यापकं पूर्वंव्याप्य
मितिस्थित्यावर्तन्ते यावच्छिवशक्तितत्त्वाद्बोधा शि
वतत्त्वेनव्याप्तः शिवतत्त्वेपुनरयमेवंसर्वाधोतीर्णं
सर्वाध्वव्यापकंच एतत्तत्त्वान्तरालवर्तीनियानिभु
वनानितत्त्वतद्यथाय पृथिव्यांस्थितानिरतिनेष्वाप्त
नेष्वप्यन्विषंते तेषांतमतरगातिंते वितरलिकमाश्चो
र्ध्वाधर्मेरपलिंदौताक्रमेण तद्यथाकलाग्निः कूष्मा
ण्डोनरकेशोहाटकोथभूततलपः ब्रह्मामुनिलोकेशा
रुद्राःपंचाशमध्यगताः अपरेतत्रःयाम्याकपालिवह्नि
ह्ननिरृतिबलाख्याः लञ्जनिधिपतिविद्याधिपशंभू
वाम्रसवीरभद्रपतिः इतिषोडशपुरमेतन्मार्थिव
मंडेऽनिहत्मिकला लकुलीचभारभूतिर्दिण्डिराषाढी
चपुष्करनिमेषौ प्रभासमरेशावितिसलिलेप्रत्या
त्मकाष्टकेऽथक्रमम् भैरवकेदारमहाकालामध्याम्र
तजल्पाख्यः श्रीशैलहरिश्चंद्रावितिगुह्याष्टकमिदमट्ट
सि भीमेंद्रायाम्रविमलकनखलनाखलकुरुक्षेति
गयाख्याः अतिगुह्याष्टकमेतन्मरूतिमतत्त्वारके

रमेश्वरक्तत्पवामोच्चटदिवद्विख्याति तस्मात्साम
ग्रीवादोपि विश्वशरीरस्यास्यैव वेदनस्यैव कर्मतायामर्पि
तत्वकः मेरोदितत्वस्येनमवेतथाविधावहः पवं कर्म
नेत्सिकार्यत्वेशास्त्रेश्वत्वानोकार्यकारणभावं प्रति
यद्वद्भ्रमकारत्वेनदंपिसंगते गोमयात्कीटायोमिर्व
तोमेघादीघयाहृश्चिकोदयवत् तत्रनिगमतश्च शातं
कल्पितं दर्शयामः तत्रपरमेश्वरःपंचभिःशक्तिभिर्नि
र्भरत्वक्रं सहानेश्चाद्धकिंतोताश्रयतयाप्रकटयम
वयातिष्ठतिविद्यायांन्दशिवतत्वं आनन्दशक्तयांमेश
क्तिनत्वं इच्छाशायांमेसदाशिवतत्वे इच्छादिज्ञानक्रि
ययोस्साम्यरूपाश्रयगमात्मकत्वात् ज्ञानशक्तिप्र
धान्येईश्वरतत्वंक्रियाशक्तिप्राधान्ये विद्यातत्वं इत्यत्र
चतत्वेश्वराशिवशक्तिसदाशिवेश्वराननताः वस्तवा
निहतो एषांसामान्यरूपाणांविद्यायांन्यशिवतत्वं
विशेषाश्चन्तुगतिविषयाः पंच तत्वया एतेभवाः श
क्ताः मन्त्रमहेश्वराः मन्त्रेश्वराः मन्त्राइतिशुद्धाध्वयति
सातान्क्षिवकर्मा अशुद्धेश्वनरधानसततापरनामा
घोरेशाःसृजन्ति ईश्वरेच्छावशेनप्रतत्वमोगलोलिका
नामएतेभोगसिद्ध्यर्थं तत्रलोलिकाअपूर्णस्मन्य
तारूपः परिस्पन्दः अकर्मकमभिलाषमात्रमेवभवि
ष्यदवच्छेदयोगेनेतिमलस्वतान्त्रेयाग्रतमात्मक
र्मावच्छिन्नोभिलाषः कर्मतत्वंककर्ममात्रं उहेय
र्मत्वगाणाकर्ममेदचित्रइतिविभागोवस्थने सोयंप
रमेश्वरस्यस्वात्मप्रच्छादनेच्छातोनामकिंचित

कालाग्निप्रभृतिवीरभद्रान्तभुवनेशाधिष्ठितसम
स्तब्रह्माण्डान्तर्गता तत्रैषां तत्त्वानां कार्यकारण।
भावो दर्श्यते स च द्विविधः पारमार्थिकः स्पष्टश्च
तत्र पारमार्थिक एतावान् कार्यकारणभावे यत्।
तकर्तृस्वभावस्य स्वतन्त्रस्य भगवत एवंविधेन शि
वादिधरान्तेन वपुषा स्वरूपाभिन्नेन स्वरूपविश्ले
न्तेन च एवं नैकस्मिन्नस्त कार्यकारणभाव। परमे
श्वरेच्छया नियतिमाणानिर्मितः स च यावति यदाते
पन्नपौर्वापर्यावभासने सत्यपि के स्वरूपानुग
तैमतावन्मेव तेन योगीच्छातोऽङ्कुरः बीजादपि
स्वमात्सेव घटादेरपीति तत्रापि च परमेश्वरस्य कर्तृ
त्वानपायरूपकल्पितोऽयं सो पारमार्थिकः स्थित
एव पारमार्थिके द्विभित्तिस्थानीये स्थिते रूपे सर्व
मिदं मृल्लिख्यमानं घटते नाम यथा ग्रत एव सामग्र्या
एव कारणत्वं प्रकृसादि समस्तभाव सन्दर्भमयी
स्तनेर संवेदनमहिम्ना तथा नियतनिजदेश।
कालभाववाशि स्वभावापन्ये केवस्तु स्वरूपनिय
तिसमयेतया भूततायाहन्यथाभावो यथाय
थापि कीभवति तथा तथा कार्यस्यापि विजाती
यत्वेनावरनस्थेन प्रथती वेवसंवेदनस्वात्मस
भावः परमेश्वर एवाविस्वभावशरीरो चैवंदे
निर्माताऽहं भकारसंविदस्ततोऽनधिकत्वात् अंभ
कारशरीरस्य स्वभावत्वादिमध्ये निक्षेपात् क
र्यं अंभकारशरीरस्य कर्तृत्वाभिमान इति चेत्

सांतेष्वागमसंवर्णाश्चोकिलभद्रोगोकर्णोको
महालयकः अविमुक्तरुद्रकोटीवस्त्रापदश्च
दः पवित्रेवि स्थूलस्थलेशशङ्कुश्रुतिकालञ्जा
श्चमण्डलमथ माकोटाद्विरण्डहितयछगलाण्ड
ष्टकेनस्थाणुकारे अथ स्थाणुकारान्तस्थमायाणीडि
याणि चेत्याहुः। पैपिदेवयोनयोष्टौ अष्टकैतोयो
गाष्टकं किलाकृतमथ्यति इति समासेकभुव
नाधिपतिः सलिलतत्त्वमूलान्ता नरिवामा।
घोरुद्राणकादशविकलानियतिभुवनान् अथे
के भुवनद्वयमथ कालेनत्रयं निशायांस्तुः अ
ष्टावष्टाविंशतिभुवनाविद्यानराकिशांतमिय
म् विद्यायां पंचसुविद्येशाष्टकमथेश्वरेतत्वेसा
दाख्ये पंचकमिति अष्टादशभुवनिकाशांताअ
धानमिमसकलदेदृशाणिघाधिपमहानमसि
सेविदित्वपरं पश्यमृणमाङ्केवीभवति परमे
सरसामनुसानिर्थेश्वसणिविसमुलप्रद्दाण
रु गाङ्ज्ञसरीरिपवारिमेवप्राणिपंथातनपङ्क
रपरिनरम इतितेचसारदेशाध्यकाशनेन
मसमममाह्निकम् अथ तत्त्वाध्वा निरूप्यते य
दिदं विभवात्मके भुवनज्ञानमङ्कं गभीकृत
नेन विविधभोक्तृभोग्यं तत्र यदन्तर्गतं महाप्र
काशरूपं तन्महासामान्यकल्पं परमशिवरूपं
यत्तु कतिपयकतिपयभेदानुगतं रूपं तत्तत्त्व
यथा पृथिवी नाम मूर्तिकाठिन्यस्थैर्यादिरूपा।

नं० १९
16

वस्त्वपिसन्नात् परमेश्वरेच्छात्मनैव यदा देशपि वस्तुर्वं
त् सचमलस्तेषां विषमालोधं मोन्मत्वरतिनसका
र्यकर्मोण्यायपति सत्यपकेवलस्तत्र सभमाणपवा
स्सति विज्ञानकेवलापोहलितं कर्मसंस्कारवैचित्र्य
भोगनिमित्तमिति तइगवासनाख्यविज्ञानामलं
भोगसिद्धिये श्रीमानघोरेशः सृजतीति कृषुकं म
लस्यच यतोभईश्वरेच्छावलादेव जडस्यसतः अत्रवि
दसामस्मात् ग्राणनीमकिलविदविरूपावभासप
वनएव विरूपमेसर्थमेव अविरूपतैवमलः नस्यच
सृजतः परमेश्वरेच्छासंबंधेनतपवचनित्यं तस्यमा
यावस्तुगतस्यरूपस्यजडतयाभासयिष्यमाणता
जडे सकलकार्यव्यापनादिरूपताख्यव्यापकं मायातत्वं
तत्रसमुपादानकारणं तदवभासकारिणी च परमे
श्वरस्यमायानामशक्तिस्ततोन्यैव एवं कलादितं
त्वानामपरमानामपिहेतुरूपानिरूपं अत्र चहेतुरूपपर्म
णामणाद्गरभिन्नवगमवत्तवः पदसंकल्पेभातितत्वी
पृथग्भूतेवहिरथाणि स्फुटेनवभासावहरवतया
वमयाकालादिरवच्छादरणेषवर्तनीमिकेव
लान्तर्यीकृतः अनेनचमापाकलाप्रकृतिवसादि
विषयपर्यवसितेमयानतनाहिस्वयमेवः सचयप्य
क्रमसेवनयाणुरूपशाक्रमावभासनेइतिसाप्यु
च्यते तत्रयत्नात्मकलादिवर्गोभिन्नः तत्कार्यस्यक
र्तृत्वेनापोहलानादेः प्रमाणभेदेनोपलंभात् सच
वर्गः कदाचिदेकीभवेद्यदीश्वरेच्छा सामाजिक

त्वात् तद्रूपाणाम्पराणांतरस्मिपरिनिष्ठितसमस्तर्के
लपसरूपरिज्ञाणायदृश्यन्नुसर्वज्ञहविणिकृतरूपवण
सतितद् पद्मस्सहरूसिद्धपलक्षदेसश्रणमजरस
धुन्नाणाउवितहेसाग्रत् रतितेत्रसारेकलाधप्रकाश
नेनामथष्टमाह्निकं ग्रथ्यदेशाधा तत्रसमस्तपवा
येपूर्तिवैविद्याभासनशक्तिजोदेशाधासंविदिविश्रा
तः तद्वारेणामूलेऽद्वेप्राणेनाडीवक्राउचक्रेषुवहिःश
रीरेयावलिंगांसंड्लिनेप्रतिमादेसमस्तोधापरिनिष्ठि
तः सेसमस्तमधानेदेहेविलाप्यदेहंवप्राणेनेधिये
तोमूलेनत्संवेदनेनिर्भरपरिपूर्णसंवित्संपद्यते व
ह्रिंशात्तत्वस्वरूपत्वात्तडर्गाणिसंविदपरमशिवरू
पांपश्यत्वित्थमयीमपिसंवेदयेत अपरयावयमा
गेमवकेवितरत्वेनरुह्रैयात्मायाराधीपिकारिणंत्र
ह्मविस्मादिकंवातस्मात्वरूपप्रक्रियास्तानपरेणमर्दै
तथंतदर्कं तत्रप्रक्रियापरत्वानमिति तत्रपृथिवीतत्त्वं
शतकोटिप्रविस्तीर्णब्रह्माण्डगोलकरूपंतस्यांतका
लाग्निर्नरकाः पातालानिपृथिवीस्वर्गयावद्ब्रह्मलो
कइतिब्रह्माण्डवायरुद्राणांशतं नचब्रह्माण्डानांसंख्या
विद्यते ततोपरितत्वाद्दशगुणंजलतत्वम् ततोपरि
शगुणमहंकारांतं तद्यथा जलतेजोवायवनभः तन्मा
त्रपंचकादेकादशगर्भोऽहंकारस्थानि अहंकाराच्छत
गुणाबुद्धितत्वं ततस्सहस्रधाप्रकृतितत्वंपतावत्प्रकृ
तंडनब्रह्माण्डवदसंख्येप्रकृतिततत्वान्नवनतंद
शासहस्रधा पुरुषानियतिर्लतथानियतेरूर्ध्वमरं

ते
९
17

स्तस्यचाभावादवैराग्याभावेप्यज्ञः स्यद्रागाभावाया
त् तेनविनापुनरवैराग्यानुत्पत्तिप्रसंगात् कालश्च
कार्यंकलयेत्तदवच्छिन्नंकर्तृत्वमपिकलयति उक्ते
तविते त्वस्मिन्नेवकर्तृत्वमियत्यर्थे नियतेर्व्यापारः कर्
मकारणभावेप्यस्यापव्यापारः तेनकलानपेक्षैत
स्वतंत्रकेनाति इदमेवकिंचिदपुनाज्ञानमभिष्वंक्ष
रामीत्येवंरूपासंविदेदृशुदष्टकादिगतापशुरित्यव
नेतदिदंमायादिषट्कंकंचकषट्कमुच्यते संविदामा
पायाश्रपहस्तितत्वेनकलादीनामुपरिपातितत्वंकंच
वर्गवद्देनस्थानात् एवंकिंचित्कर्तृत्वंयन्मायाकार्यं
तत्किंचित्तत्ववशिष्टंयत्कर्तृत्वविशेष्यंतत्राप्रियमा
णांकलाविद्यादिप्रसवहेतुरितिनिरूपितं इदानीं
विशेषणभोगायकिंचिद्दिसृक्षोर्नेयः कार्यस्यतेया
वत्साकलासात्मनः पृथक्कृते तावदेवएवमुखदु
खमोहात्मकभोग्यविशेषाद्युत्तस्यसामान्यमात्मस्य
तद्गुणसाम्यापरनाम्नः प्रकृतितत्त्वस्यसर्गइतिभोक्तृ
भोग्ययुगलस्यसममेवकलायतास्पष्टिः अथैवेषां
वास्तवेनपथाक्रमवत्त्वेवस्तुसृष्टिक्रमेक्रमाभावमोर्स
पिवाली स्पष्टक्रमेवक्रमश्चविधागमावोनाकृचि।
तेपिहष्टः क्रम इत्यन्वेतिकोपिवितनुभेतेश्याद्दिते
नाभिनक्रमानिरूपणमपिशास्त्रेपुविरुद्धंमतद्ये त
देवत्भोग्यमात्रमस्यग्रहोभगवतेगणानवेयत्रमुखमो
ग्यरूपप्रकाशासत्वमृतवेप्रकाशाकारात्तोतनात्म
कमतएवकिमाररूपपराजः मोहः प्रकाशाभावरूप

स्तथापानेपि हृदयान्मलपीठपर्यंतेयथा श्वकेवर्तं
लतनाटारन्ध्रद्वादशांतेषुब्रह्मविष्णुरुद्रेशसदा
शिवानाश्रिता एकेकरणाधकांतथैवापनेपिहृत्कन्दा
नन्दसंकोचविकासद्वादशांतेषुवासयोवननार्थ
कनियतनष्ठनर्भवस्त्रकापिपतनपपते अथसमाने
कालोदयः समानोहार्दीष्ठदशसुनाडीषुसंचरन्दम
लेदेहेसाम्येनरसादीन्वाहयति तत्रदिगष्टकेसंच
रंस्तद्दिक्तिचेष्टामिवसमानरञ्जकारयति मध्याय
स्तसंचरंश्चित्रस्नुनाडीषुगतागतंकरोति तत्रविषु
वद्दिनेवासे प्रभातकालेसपादांघटिकामध्यमार्गेव
हति ततोनवशतानिप्राणविक्षेपाणामितिगमान
यावद्दिसार्धघटिकाद्वयंवामदक्षिणवामदक्षिणेवा
मेइतिपंचसंक्रांतयः ततःसंक्रांतिपंचकद्भिनेपादोना
स्तवनर्दशघटिकाश्वतिक्रांतास्वदक्षिणे शारदविषु
वत्मध्याह्नेनवप्राणशतानि ततोपिदक्षिणवामद
क्षिणवामदक्षिणाइतिसंक्रांतिपंचकेनवशतानि
इत्येवंरात्रावपीत्येवंविषुवद्दिवसेतत्रोचद्वादश
द्वादशसंक्रांतयः ततोदिनवृद्धिक्षयेषुसंक्रांतिवि
वृद्धिक्षयाः एवमेकस्मिन्समानमरुति वर्षद्वयंप्रा
समप्रासयोगाभावात् अथापिद्वादशाहोदयादिषु
र्ववत् तदानेनद्वादशांतावपिप्रचारः अथापिसर्वव
ह्रिपिः व्यानेनव्यापकत्वात्क्रमेपिसूक्ष्मेबलनायोग
नकालोदयः अथवर्णोदयः तत्रार्धप्रहरार्धप्रहरेव
र्गोदयाविषुवतिसमः वर्गाश्चवर्गाश्चद्विशानेषाउर्द्ध

त १८ 18 मीमांसांकारविशिष्टः कार्यकारणतमः पादेन्द्रियं नम
ग्र्यापिष्ठानंवाग्रमनग्रापित्नदस्मेवेतिरूगणस्यापि
नगतिविच्छेदः नचकर्तेस्यसांकार्यमुक्तोदेवदेनः कि
याकरणकार्याणुखंचगमनादीनांक्रियात्वेनरूपाणु
पलेभमस्यतस्यकारणात्संवेगुणाभावात तस्मादवश्यमभ्यु
पेयः कर्मेन्द्रियवर्गः सचपंचकः अत्रुमन्येत्लावत्वात
तथाहिवहिस्तावत्सागायवात्रुमन्धिः ग्रादानायवा
रायवाउभयरहितत्वेनसरूपविश्रांतयेवा तत्रक
मेणपाउः पाणिः पादउपस्थइतिक्रमः यागात्रयक
र्मोत्रुमन्येत्लवागिन्द्रियं तेनेन्द्रियाधिष्ठानेस्त्वेपञ्च
मनं नद्यपिपादेन्द्रियस्यैवकर्मेतिमन्तव्य तेनकर्मा
न्तमपिनेन्द्रियान्तरमावहत इयतिराजसस्याप
सेषकत्वमाहः अन्यत्वराजसान्मनश्चमाहः अन्यत्र।
सात्विकान्मनोराजसाश्चेन्द्रियाणीतिभोक्रेव ब्धादका
नुतमः प्रधानादहंकारात्तन्मात्राणिवेयकरूपाणि पं
चशब्दविशेषाणां हितोभात्मनोयदेकमतोमात्र
केशाश्वभावीसामान्यमविशेषात्मकंतत् कृत्वंतमात्रंप
चंगन्धात्मपिवाच्य तत्रशब्दतन्मात्रात्वभिन्नादवका
शादानव्यापंनभः शब्दस्वावक्षाध्यासावाकाशासद
भावात स्पर्शतन्मात्रं त्वभिन्नवायुः शब्दस्वस्पर्शनभसा
विरहाभावात रूपंत्वभिन्नतेजः पूर्वगुणोत्पूर्ववत
रसः त्वभिन्न आपः पूर्वैर्गुणैः पूर्ववत गन्धः त्वभिन्नाय
या पूर्वैर्वस्तारः पूर्ववत अन्ये शब्दस्पर्शाभ्यां वायुरित्या
दिक्रमेणपंचभ्योधरणीतिमन्यन्ते गुणसमुदायमा

ह्रोदयः प्रत्येऽहंतेतितीर्थानां शतत्रयं सपंचाशेऽतलेव
र्षं यत्रप्रस्तेषकमुक्कमितिगणनयासंक्रांतोपंववा
र्षाणीतनयापरिणायपकस्मिन्प्राणनिर्गमप्रवेशाक
लेषघ्रह्नोदयः यत्रैकविंशतिसहस्राणिषडुमानी
तितिथीनांसंख्येनावर्त्तेवाहोरात्रप्रमाणसंख्येतिनष
क्षत्रोदयादधिकं परिस्थितेप्रानमात्र हयमात्रधव
र्षं देवानांतिथिरनेनक्रमेणदिव्यानिद्वादशवर्षस
हस्राणिवत्तर्युगे चत्वारिंशीणिहेपकमितिक्रुताय
भ्यतितावद्धिश्चैतेरष्टोसन्ध्याः चतुर्युगानामेकसप्त
त्यामन्वंतरं मन्वंतरैश्चतुर्दशाभिःब्रह्मदिनं ब्रह्मदि
नांतेकालाग्निरुद्रपेलोकत्रयेमन्वलोकत्रये प्रमप्र
सापिते सर्वेजनाश्चेत्रावदग्निप्रेरिताज्जनो लोकेप्रल
याकलीभूयतिष्ठंति प्रभुहाल्तक्रमशांतदकेयाया
महीलोकेक्रीडंति ततोनिशासमामौवासीस्रष्टिःप्र
नेनमानेनवर्षशतंब्रह्मायुः तद्विसोऽद्विनेनावनीव
रविःतस्यापिशतमायुः तद्दिनेनतदर्धरुद्रलोकप्रभा
रुद्रस्यतावतीरात्रिःप्रागवद्धूर्षं तत्कृतमपिचावधिल
चरुद्रस्यतदवसितोरिवतनराति। रुद्रस्योक्ताधिका
रावधिः ब्रह्मोद्धारकाणांतद्दिनेशतरुद्राणांविशा
लावती तेषामपिशतमायुः शतरुद्रेतपब्रह्मोऽभि
नाशः एवंजलमग्राद्व्यक्रांतमनदेवक्रमेणरुद्रा
णामायुः पूर्वस्याधुक्तनरस्यदिनमिति ततश्चब्रह्माद
ह्योश्चावाधिकारिणाच्यक्तिनिष्ठंति श्रीकण्ठनाथ
श्चतदासंहर्तापधोवाँतरथलयः तत्करसष्टिः तत्र

न
१९
19

दृष्टिकर्मालयाकीनांश्चलयाकलत्वत्वेनैव निर्विष
यत्वादस्फुटेविज्ञानाकलस्यैवैवाविगलत्कस्य त
त्संस्कारस्यविद्याश्रवृद्धमानाशुद्धविद्यामंत्रस्य त
त्संस्कारदीनामेवप्रवृद्धामन्त्रेशस्य सैवेच्छाशक्ति
रूपतोस्यांतेस्वभावोजिह्वत्तीमन्त्रमहेश्वरस्ये
च्छात्मिकास्फुटस्यानंत्वात्मिकाशिवस्येतिशक्तिभे
दास्समनुख्या। तदुपरागाकृतश्चशक्तिमत्स्वप्रम
नृभेदः करणभेदस्यकार्यभेदपर्यवसानात् शा
क्तैरेवेवाच्यतिरिक्तायाकरणीकर्तृशाकानात् नात
स्यानवस्थाद्युपपत्तेः वस्तुनः पुनरेकएवचित्स्वात
त्र्यान्तर्विश्रान्तः प्रमाता तत्र पृथिवीस्वरूपमात्रवि
श्रान्तायदावेद्यतेतदास्वरूपमस्याकेवलंभाति वेद्य
वत्तुर्दृष्टंवेद्यविदितंनानाभीति तत्र सकलशक्ति
कृतंसकलशक्तिमद्रूपकृतंस्वरूपानंदभवमेव
एवंमिथ्यात्वमपिवाच्यं शिवशक्तिनिष्ठंशिवस्वभा
वविश्रान्तेवविद्येनानासीतिप्रमयस्याविलक्षणस्य
भावात् ननुभावस्यवेद्यतास्वरूपलक्षणमिति
वेद्यते वेद्यत्वमपिवेद्यमित्यनवस्थातयावन्मग
तान्यस्मृमते स्वप्रकाशमेवतथाचवेद्यत्वावेद्यते
विरुद्धधर्मयोगात्तिदोषः प्रसज्यते ननुनवृत्तः
स्वरूपस्यापृथग्भूतत्वात् किंतद्विनत प्रमातृशा
क्तैप्रमातारिचविश्रान्तिभाजनंयद्रूपंतत्वलतःस्व
प्रकाशमेवतत्प्रकाशते नतुकेचिदपिप्रतीति
सर्वज्ञानमनवस्थाविरुद्धधर्मयोगश्च ॥

पानाशापानाश्यानीवनस्वभावापंचभीरंपेदंहृद्य
नः शूरयतिनतोसौचेतनश्चभातितत्रक्रियाशक्ते
कलाध्वाभागे वर्तेते देशाध्वामूर्तिवैचित्र्य
मयः तत्रवर्णमंत्रपदाध्वानः कालाध्वस्थितिः परसू
क्ष्मस्थूलरूपत्वात् देशाध्वस्थितिस्तुतत्वपुरकलात्म
नेतिभविष्यतितावसरे तत्रयद्यपिदेहेसर्वाध्वम
यत्वमातमेनतुपःप्राणाः तथापिप्रस्फुटसंवेद्यप्रवृ
सोऽहृद्यात्मभूतेतितत्प्रवाधेनिरूपणीयः तत्र
भुशक्तिरात्मशक्तिर्यत्नश्चेतित्रितयंप्राणारोहणेहेतुः
ग्रणामुखभावात् तत्रहृदयाद्द्वादशान्तंगतेः सर्व
स्यषट्त्रिंशदंगुलः प्राणचारः निर्गमप्रवेशाव स्थवि
नवतुयत्नदेहत्वात्सर्वस्य तत्रघटिकातिथिः मासाव
र्षवर्षसमूहात्मेतिसमस्तः कालः परिसमाप्यते त
त्रसपंचाशींगुलेवषकरतिस्थिनाघटिकोदयः घटि
कारिषष्टिघषष्टकेस्तस्माद्द्वासमन्तंगुलाभवति ग्रन्थ
निखुदयः सपादमंगुलद्वयंतदिरुच्यते तासवत
स्यग्रहरः तदर्धं तदर्धंतत्रमध्याह्नाप्रवेनिर्गमादि
नेप्रवेशान्तविरितिनिखुदयः ग्रन्थमासोदयः तत्र
दिने क्रमसपतः रात्रिः शुक्ल तत्रपूर्वं तदर्धंप्रवे
शनतदर्धविश्रान्तिरकालकलिता मध्याह्नपर्वव
शान्तरयप्रवृत्तिः तत्रप्रकाशोविश्रान्तिस्थित्येन।
एवंदिननिशातत्वेद्यसमयताप्रकाशोदिने वेद्य
स्यविश्रापितविलयोरात्रिः तेनप्रकाशविश्रान्तीवि
रवौविश्राम्यतेनन्तर्भेदेननमासेषुविषुवत् तत्रक्रम

नं
२०
20

गीहृद्भुवनानांपार्थिवत्वे समानेपिहृद्वतनरभ्यस्त
भावेदर्स्येक्षणात् ग्रन्थपरस्परंभेद कल्पनया
वान्तरभेदज्ञानतन्तु हलौ तथालोकमेवावधार
येत् एवमेकैकवर्गायत्रमारेणापिपृथिव्यादी
नांतत्वानांभेदोनिरूपितः अधुनासमस्तपृथिवी
तत्त्वप्रमातृप्रमेयरूपस्तु द्विरूपनिरूप्यते योयता
ततोभेदेनप्रकाशस्सशिवः यथाङ्कतिः पृथि
वीविद्रश्नलोतिधरातत्वसिद्धिप्रदात्मेरयति स
यथामंत्रमहेश्वरः येयोपरामेशः तस्यैवाभि
मानिकविग्रहातात्मकोवाचकोमंत्रः सोयदि
पाशवविद्यातीर्णोशिवविपाकमेणाभ्यस्तपार्थि
वयोगीपामप्रवपदेपराविज्ञानाकलपाशववि
पाकमेणाभ्यस्तपार्थिवयोगशवशादेवविग्रस
समसोदयः स्यात् गृहीतपराभिमानस्तपरा
सकलः प्रलापिशाकार्यकन्यप्रभावापोवनदेश
त्वेरतिप्रमातृतापन्नस्यधरातत्वस्यभेदः स्वरूप
तस्तु रूपप्रमेयमिति एवमपरत्रापि मृत्युकास्मि
नुमातरिघाणप्रतिष्ठयाभेदनिरूपणाय एकमीतं
गृह्णतः प्राणत्तद्विपोदशकात्मावेधावेशापर्यंत
मुद्देति तथाधानदिरभागैकरूपा द्वितीयायास्तर
कोलासरूपा प्रमातृग्रासमभिमानमयीउपाया
तस्फुरीभूतग्राहकरूपा मध्येतपनदिवारूपा
केतनमधारापंचकद्विर्मिविकल्पस्वभावेविकल्पा
हारके षड्बाम्यमरुपोतोकान्तदिः शांकारनो

तिह्रायात्मम् अनन्नप्रमातृसंवेद्यमपि एकं पर
नन्नस्वरूपं तावत्तिते घासेकाभासरूपत्वादिति न
प्रमात्रन्तरसंवेदनात्प्रमानविज्ञकश्चित् नश्वत।
स्वरूपं समस्तमर्थक्रियाकारित्वात्तदेव परिस्फुरप।
मानोकांतान्दृष्टान्तस्य समीर्थीति शिवस्वभावधि
श्रांतेत्वे भेपरस्परन्न मा विशतिसमस्तानेनप्रमात
विश्रांते वस्तुपरस्पर मूर्णीभवतिननकोभेत्तणवत्
तस्यैव नीलस्यतत्स्वरूपप्रमातरियहिश्रांते तथैव
स्वप्रकाशस्य विमर्शस्य वपादितिपुंवदयात्मक
त्वेष्टृयिव्याः प्रमातिप्रधानतत्वपर्यन्ततावस्त्वेरिक्त
रागादिकंचुकस्य सकलस्य प्रमातृत्वात् सकल।
स्यापि एवं पोचदश्पे तस्यापिनावहेयत्वात् विज्ञान
चेतनिर्णीतेतेशलोके शुभकलात्तत्वातेरयोदश
धासकलस्यतत्प्रमातृत्वापोमेनतत्त्वक्लिशक्ति
सदात्मनोभेदहृयस्यमपत्वमयात् तदाचसक
लस्य स्वरूपत्वमेव केवलं पलपाकस्य स्वरूपत्वेप
वानोप्रमातृत्वेपकादशभेदाः विज्ञानाकलस्य
रूपत्वे चतुर्णा प्रमातृत्वेनेव मेदस्य स्वरूपत्वे त्रया
णां प्रमातृत्वे समम्भेदशस्य स्वरूपत्वे द्वयोः प्रमातृ
त्वे पंच मेदमदेशस्य स्वरूपत्वे भगवतपकस्यैव
प्रमातृत्वेशाक्तिशाक्तिमद्भेदाद्वयः शिवस्यतु प्रका
शैकचित्वात्तं प्रतिनिर्भरस्य न कोपि भेदः पूर्णत्वात्
एवमपतनभेदपद्वपरामर्शानुत्तरनयेककौ
निरूपितोभुवनभेदवैचित्र्यकरोति नारकस्व

ता॰ २१

नत्वेवं पक्षान्तरेहि षयायाश्च संविदो यदैर्विभ्रमसौम्या
पदे तस्मादवस्थानवेद्यस्य नवापि केवला या संविदः
नवापि पृथक्त्वरहेतत्र यदापि हि यत्तथा वक्तीरूप
तया भानेन तदा जाग्रदवस्था मेयमानत्रिमानेन वयदात्र
तेनैवाद्वितीया मात्रूपतया भाने संकल्पः तदा स्वप्नावस्था
यदा तु तेनैवाविष्टात्मरूपतया वीजात्मनैव यवभाने त
दा सुषुप्तावस्थाः प्रमापदवतिस्रः प्रमेयप्रमाणप्रमातृव
स्थाः प्रत्येकं जाग्रदादिभेदात् चतुर्विधा इत्युक्ताः यदा त
तस्मिन्नेव प्रमातृविश्रान्तिगते प्रमातः पूर्णतोन्मुख्या
नुद्वारेण पूर्णतोन्मुखतया भानं तदा तुर्यावस्था सा च
रूपं दृश्यप्रहमिष्येवं विषयसंशयतीर्थपदरूपामीसतुरूपा
त्मिका प्रमातृता या तस्माद्यदा तेनैकधा मध्यत्रतुर्यत्वेः प्र
मातृप्रमाणप्रमेयतामभिषेकेद्दलीनदवस्थात्रयात्र
ग्राहकताविभेदा एतदेवावस्थावतत्तुर्यं पिंडस्थपद
स्थरूपरूपातीतशब्दैर्योगिनो व्यवहरंति प्रसंख्या
नपत्कालत्सर्वतोभद्रव्याप्तिर्महाव्याप्तिः प्रचयश्चेतिश
ब्दैः ज्ञानयोगवादर्शिनेनैवालोके सौकवालिकेच प
स्व सर्वातीत भृतेषु रूपं तत्तत्प्रतीते सर्वातीतेमदाशवं
वनिरूपयंति किंच यस्य यस्य यदा रूपं स्फुटं स्थिरमतद्वनित
नाग्रत्तस्यैव तद्विपर्ययः स्वप्नः यो लयाकलस्य भागस्स
वेदनसुषुप्तं यो विज्ञानाकलस्य भागः भोगाभिमीक
रणानवच्छेदमेयादीनां समभोगः भावानां शिवाभेदस्तुर्यातीतं
तं सर्वातीते तत्स्वरूपं सकलो १ प्रलयाकलः २
विज्ञानाकलः ३ मन्त्रतदीशतन्महेशवर्गः
४ शिवश्चेति पंचदशाभेदे पंचधा ॥ ॥

योत्रपरमेशाभेदस्थितिरेवसंस्कारः ततोयथाशक्ति
हुत्वा स्रुक्स्रुवाहृधोयेस्तुत्वतपाशक्तिशिवरूपोपरम
रोन्मुखोविधायसमपादोर्ध्वस्थितोद्वादशान्तगतनादि
तशिवपूर्णावेदनिस्सृतपतत्परामृतधाराभावनकृ
र्वतोपवऽतमेषस्थारयंवाम्रत्तयानोतिष्टदितिप
र्णाहुतिंमंत्रवचक्रसंतर्पणीं ततश्चकृपोवितमानीय
संहितकलयावमवहिर्भागंभागेनिवेद्यैकभा
गमवशेषशिष्यायभागंदद्यात् ततोदेवकाष्टेना
मानाप्रथमनिवृत्तिदित्तथस्वनस्तुभरतिनमेसमेह
णकार्यः ततोविलपपरिहारणभाविमंत्रदर्शनयो
यताथैवहनेवशिष्यप्रवेषपजातुर्क्षितंततकृत्वाशुर्ध
जलिलयेत् ततःसहस्रापासितनेत्रवन्त्रामेशाक्तिप
तातुगृहीतकरणतामनिहितमंत्रेनस्थानेसाक्षाक
रेणापश्यस्तन्मयोभवतिग्रन्तगृहीतकरणानामंत्र
संनिधिःप्रतोयतः स्वाभिवभूतानाम् ततःस
दतिणहस्तेहोम्यत्रादेवतावक्रंसजयितामेदस्मंर
वेसनाभिभूरिशिष्यस्यपाशान्हंत्तेनित्तियेत् ततोवा
मसोम्यतयासजयितोशुद्धानात्याययेत् ततःप्रणा
मंकुर्यात् ततोभूतदेवतादिभ्यबलिमयमासजलादे
हांवहिर्दद्यात् आचामेनततःसर्पवस्मभोजनंकुर्व
शिष्यात्मवामसेहेकमापुनःमसुह्वतिःतिष्टन्सपत्र
विधभातेशिष्यस्वस्वभवमेवदेन् तदसैनयाअथ
स्तुकात्तकोहितयासस्यातो केवलमंत्रेणतविष्ठु
तिंकुर्यात् ततस्तथैवपरमेश्वरंसजयितातदग्रेशिष्य

त॰ ऽचतुष्टयं पार्थिवप्राकृतमायीयशाक्ताभिधं पृथिव्यं
२२ दिशक्तीनामंशावस्थानेन शक्तितत्वे यावत्परस्पृशो।
22 विद्येत स्पर्शस्य च सर्वतिवत्त्वमितितावति शुद्धमंड
ले शिवतत्वे शांतातीतातत्सोपदेशभावनावींशेकल्प
मायान्तात् सदेशतत्पर्यंततत्वं तत्त्रापियदर्शमेयंतकला
तीतं पर्यंवेवेवकलाष्षट्त्रिंशत्तत्वानितथाहि प्रमेयतं
हियास्थूलसूक्ष्मत्वेनेति दशाकरणत्वे हियाद्दुद्देकतेन
स्पर्शो चेति दशाकरणतोपर्जनकर्तृभावाद्भूत्वा पं
चधुद्धकर्तृभावांसंच विगलितविभागतयाविकल्पो
न्मत्वेनैवं सर्वावच्छेदशून्यो शिवतत्वे षट्त्रिंशे तदयदो
पदिष्यते भाव्यते वा श्रुत्वातिष्ठापदं नतत्समर्विंशे तस्मि
न्नपिभाव्यमाने ष्ठापिविंशेन वानवस्थातस्मभाव्यमानेस्य
नवच्छिन्नत्वात्तथे योगिनो वेशपकरणे समत्रिंशपव
र्यंवसानात् षट्त्रिंशत्तत्वमर्वतत्वोत्तीर्णतया समभयाव
च्छेदमितिपंचकलाविधिः विज्ञानाकलपर्यंतमात्म
कलाईशांतविद्याकला शिष्टेशिवकलेतित्तत्वविधिः
एवं तत्वनतत्वायप्ररूपेदितिमंयांशगाशीस्थूलतत्व
परस्पत्वात्रिविधोप्युवनेतत्वकलात्मो भेदः सारवि
श्रांतात्सेवत्रिविधः तत्रप्रमातालायापदार्थाप्रमाण
मेवतो भूतरेगशाभ्यतायामंशोधा तत्वग्रामेष्वराग
मात्रतायावर्णाश्चासपववासेतावतिविश्रांमानत्वस
रूपाभवतीतिपकस्येवद्विरूपतेऽत्र पदमंत्रवर्णमकं
प्ररूपोऽप्यशक्यं पंतेतिच किशांतः तत्वाणंमप्रेनपर्ने
रमस्याश्वरमस्वमंत्रपदमन्यामनितत्वा ॥

पश्चरथमोन्मनसे एतस्मिं विश्वमये भेदग्रासनीकृ।
तेअधिष्ठातृतयाव्यापकभावेनाधेयभूतोपथ्याभिम
तोदेवतोकल्पयितायतैवेवसमस्तभावनिर्भरात्म
त्रिविश्वभावान्तर्पणेनदेवपूजनेयदेवतन्मयोभव
नेतद्ध्यानेयत्तथाविधात: परामर्शसंभावनादान्त्रो
लनेसज्जपः यतस्थाविधपरामर्शकमथवहमहृते
जमानस्थावलादेवविश्वात्मीकरणंसहोमः तदेवं
हुत्वापरिवारंतत्तपववह्निगतोविस्फुलिंगवच्चा
त्वानथैवपूजयेन ह्रादशांतमिदंपाग्रविभूलमूल
तस्फुरेन् देवीवक्तगोग्रोत्पत्रक्रमः देवरुतोग्रचेत्
मूलापाताहेषकान्मयोमध्याप्यत्ताक्रिकाविवरोय
त्वसंचारश्चितिभ्यांत्वाश्लनाशनात् एवमेतत्पोयम
गदेववस्तनक्रुतक्रूयता समयनस्तदाविष्टस्यता।
यापिवहिरपिकार्यायोगोवच्छेदहानयएवयोपि
तथासमावेशभानभवतितस्यमुख्योवहिर्योगः
तदभ्यासान्समावेशलाभोयतस्तस्यापितद्यष्टता
तिरोधानायामर्पागः तदनूक्त्वापिनस्मकस्यबल
स्यशुद्धिपदत्वातद्रप्ययदादोलाविकीर्षेतदापिवा
मनार्थभूमिपरिग्रहगतेशार्थनेकंभकलशायो
मूर्तोस्येतिकार्दनेवकुर्यात निमत्तैमितिकयोस्तु
पूतिक्तार्थवेनहवनेपव नयापिवात्ममोशिष्यस्य
सहृतत्तपाज्ञनाधानमसीकरणमिवदनांनादेव
स्यकर्तव्यत्वाभावतग्राहणाम् गुरोस्तत्कृतगोपक
रणाद्यगांयागगृहान्तर्वर्तिनयापरमेशानेनोक्तं

द्वयोः कर्म्मणोः समबलयोः परस्परप्रतिबन्धे कर्म्मसाम्यं
ततश्शक्तिपात इति चेन्न क्रमिकत्वे विरोधायोगात् विरो
धेप्यन्यस्याविरुद्धस्य कर्म्मणो भोगदानप्रसंगात् अवि
रुद्धकर्म्मापेक्षयैव तद्देवदेहपातप्रसंगात् नाप्यपुण्य
दं कर्म्म न प्रतिबध्यते भोगप्रदमेव प्रतिबध्यत इति
वक्तव्यन्तत्कर्म्मसद्भावेव यदि शक्तिः पतन्नहि साभि
मतप्रदा किन्नीवभियात् प्रथममलपरिपाके शक्तिर्य
नस्यापि किं स्वरूपः किं वा तस्या निमित्तमित्येते न वैरा
ग्यधर्म्मविशेषो विवेकः सन्तोषसमत्वानि देवपूजेसमादे
स्तत्प्रसूक इति भेदवादिनो सर्वमसमञ्जसं स्वतेष
परमेशाद्वयवादे उपपद्यतमतत् यथाहि परमेश्व
रः स्वरूपाच्छादनक्रीडया पशुः अणुलोकस्य समभाव
वतस्थे देशकालस्वरूपभेदविरोधस्तद्वत् स्वरूपप्रगन
ष्टिनिस्तमास्वरूपप्रत्यापत्तिं शक्तिनिपातकर्म्मणा वा समा
श्रयेव शक्तिपातपात्रमणुरुच्यते स्वातन्त्र्यमात्रसारस्या
सौ परमशिवशक्तेः पातयितृति निरपेक्षपत्र शक्ति
पातो यः स्वरूपप्रथाफलः पतत्भोगौत्सुक्यस्य कर्म्मा
पेक्षः लोकस्वरूपभोगात्मकस्य सापेक्षशक्तिपातः प
रमेश्वरेच्छाप्रेरितमायागर्भाधिकारीयरुद्रविष्ण्व
न्नादिद्वारेण मंत्रादिरूपतेमायाथ विवेकपूर्वकाल
विवेकं पुंस्प्रकृतिविवेकं पुंबुद्धिविवेकमपत्र फल
प्रस्तुवानस्तदुपरतत्वभोगं प्रति च भाति भोगमोक्षो
भयात्मकस्य भोगकर्म्मापेक्षो इति सापेक्षनिरपेक्षः प
चवार्थे कस्मात्किंचिदेव शक्तिपात इति सप।

ग्रगुमेतद्वहिस्थानेसतिप्रविश्यमंडलस्यांतरालाग्र
वताग्रपरिवारद्वारदेवताचक्रपूजांपूर्वोक्तंचस्या
मादिकुर्यात् तवाहिस्तनोपिफट्फडितिग्रस्तना
मणुंश्रप्रतिष्ठविज्ञानप्रसारितान्यानाम्नःप्रविश्य
परमेश्वरकिरणेहृत्पाद्यशाभितोयागगृहंप्रविशेत्
तत्रमुपत्तकक्षाभिमुखोनिविष्टेत् यथाभगवद्गो
रेनूक्तमान्ताडिस्यवस्त्रपाशोभवेत् तत्रपरमेश्व
रस्यातंग्रमेवमूर्त्याभासनयादिक्रतत्वमवभासय
ति तत्रविश्वकाशपवमध्यंनतरनरप्रविभागप्र
श्नेनःप्रकाशस्वीकार्यमर्थे ग्रनथाभूतमपःप्रका
शनसमुल्लीनेपूर्वेरतरदपरे समुल्लीभूतप्रका
शनात्संततरेतत्प्रकाशधारारोहस्थानेद्वित्राणा
उहृ ते तत्समुदंतवभास्यताडमरामितिदिव
तेषु तत्रमध्येभगवान् ऊर्ध्वस्येशानवक्त्ररूपःपा
तालचक्रे एवोर्ध्ववक्त्रेश्रीतत्पुरुषाघोरसद्योवा
माख्यैर्वक्त्रैःक्रमप्रेमानतत्त्वैःरत्नवैसंविमर्हि
मैवमूर्तिकृतमेवविश्वभेदंभासयतीतिदंनातत्वा
मं यथायथावसवृयालेचापितमिष्टासनोधरः
धरोभवति तथापरमेश्वरोमध्यतामेतिसर्वाधिष्ठा
रत्वेवमाध्यस्थ्यमितिउक्तं एवंयथाभगवान्स्विभा
गकारी तथास्वर्गोपि सहितपरमेश्वरेवर्त्तानश
क्तिरित्युक्तं तत्रतत्रपूर्वोक्तैःपर्यायैर्वचनयातत्वे
व एवंशाक्ताधीनापिसंसमुल्लीनमणदेशासपुरस्स
नातएवंशास्त्रासूर्यपरमेशोत्रितयैकीभावनयादि

न
२५
25

मरणान्तरमेव कार्येति वस्तामः इति तीव्रस्त्रिधा
तत्कृष्टमध्याच्छक्तिपातात्कृतदीक्षाकोपि आत्म
नः शिवतां न तथा दृढ प्रतिपत्तिर्भवति प्रतिपत्ति
परिपाकक्रमेण तु देहान्ते शिव एव मध्यमध्यात्तु
शिवतोत्सुकोपि भोगप्रेप्सुर्भवतीति तथैव दीक्षा
यां ज्ञानभाजनं स च योगाभ्यासलब्धमनेनैव देहेन
भोगं भुक्त्वा देहान्ते शिव एव निकृष्टमध्यात्तु देहान्तरे
ण भोगं भुक्त्वा शिवत्वमेति इति मध्यस्त्रिधा भोगो
त्सुकता यदा प्रधानभूता तदा मन्त्रेश्वपारमेश्वरमंत्र
योगोपायतया प्रतत्वेशान्तके पारमेश्वरसंत्रयोगाद्
श्रयतो मात्रपर्यन्तमन्तशक्तिपातप्रतानशापिता
रतम्यैर्वैविध्यमित्येष शुद्धः शक्तिपातः वैष्णवादीनां
तु राजानुग्रहवत् नमोक्षाय नेति नेह विवेचनं शिवश
क्तिष्ठानं तु सर्वं तत्क्रमापवर्गज्ञानं भवति अपि
तु योगान्तरतावासपत्रशक्तिपातावविशेपितार
तम्यैवैचित्र्याद्भियते कश्चिद्देहस्यवादिस्यसमयादि
क्रमेणाश्रान्तः पंचकेन प्राप्त परिपाकः सर्वान्तीरोभग
वत्स्वरूपशास्त्रपरमाधिकारितामेत्य तत्र लेखनक
मेणाननभदने कोप्यक्रममिति अतएवापरापरा
शासनस्था गुरवोपीहमेउन्तमार्दर्शनेष्वनधिकारि
णः ऊर्ध्वशासनस्थस्तु गुरुरपरापरशासनं यथातत्माण
पतिपूर्णत्वादिति सर्वाधिकारी सर्वदेशिको गुरुरावा
यं दीक्षकः श्रमकः सर्वायं पूर्णत्वानयवसर्वान्तमस्ले
नविनादीक्षायसंपतः योगीतुफलोन्मकस्य कोप
पद्ममायोदेशनायवहितमेव फलं दातुं शक्तः अपायेप

तान्परमेशोपायतामेतीत्युक्तं श्रीमदानन्दादौ इति
गण्यापीवीर्यमललाहोद्याति: स्फुहिमामर्थ्यस्थिति
सामर्थ्य यमेदेश्चेनतानितेषुमध्यफलानितेषुतेष्
पाहितस्मरेरस्यततहृपयातितात् वीरादेशाननवि
शेषस्तथथा रणारेणःवीरांभः महामकृद्वीरभस्मस्म
शानतनमः तदुपहितोवेद्वार्थोवात्मानि विकल्पकः
पुनरपिदासाभ्यन्नरतयाहितेवहितपाप्यमर्वता
तात्म्यनतन्मयोक्ताततयतयनिमज्जनमित्युक्तं विशे
षत्वाननन्दस्थंवीरायारगुलंनिरीक्षणनशिवमयी
कृत्यतेत्रैवमंत्रवक्रूपजननततस्सैनैवदेहपाणोभ
याश्रितदेवताचक्रतर्पणमितिमुक्त्यैवाने त्राभ्यंत
रेयथ्यातनमहृतादिरपथारणयातत्रमत्रपार्थिवारै
वकेतन्मयीभावपरभैरवसमज्जनमात्रः स्नानेय
थातत्त्वद्धवतितदपिमज्जपणपरमर्षिणाहाए त
हिंश्रीविज्ञानवतिदिलनाणशपरमपाणए इतिते
रमारेस्नानप्रकाशनंनामद्वादशमाह्निकं श्रुयम
तनहृदयोपायागम्यानेयायत तस्मयपत्रेवहृदयग्रे
वप्रसादशुद्धंपरमेश्वरसमावेशयोग्यंभवति तदे
वनवस्थानमलहानं ग्रन्थावपिध्येयतादात्म्यमवर्क
रणतदपिभावप्रसादादेवेतितन्नामस्थानं पीठपर्व
नाग्रमित्यादिस्नशास्वस्थानादेशपतनयपवेवाद
यः तेष्वतेषुपीठादिस्थानेषुपरमशानियतापरमे
श्वराविष्ठानाशक्तोनादेहग्रहणात् श्रावेदेशाद्व
पार्मिकाणांतेषुदेशादयापार्मिकाणामपर्वता

त·
२५
25

तेनगुर्वन्तेमन्तोवावन्यगुर्वादिकृपामुखेनेत्थव
पंचकृत्वाभागितेस्यात्मन्यनुसन्धत्यपरमेश्वराप
वेतिनखंडितमात्मानंपश्यन्तत्पश्चान्निरर्गलस्वा
त्मसात्तेसात्परमेश्वरःशाद्धारभ्ययनितंपामतथावि
वृण्द्यापि श्रयत्नुहेपिवायाम्निसस्मिन्नुद्दवदावे
तभ्यायोद्भिन्नवासोयशक्तिपातेनोपेतकःनहिनि
ग्रज्ञातमहेस्मकृत्प्रच्छविसंविरविरुद्रूपणसम्रानि
विपरयमकृत्प्रच्छुरिमलमयः इतितन्त्रसारेशक्ति
पातप्रकाशननामेकादशमाह्निकं ॥ अथदीक्षादि
कंचकर्तव्यमितिसंक्षेपतोदीक्षास्वरूपनिरूपणार्थंप्रा
क्कर्तव्यंस्नानमुपदिश्यते स्नानंचशुद्धतोच्यते शुद्
ताचपरमेश्वरस्वरूपसमावेशः कातस्यापरमोदि
शुद्धिःकालुष्यंचतदेकरूपत्वंतत्स्वभावरूपान्तरसं
वलनाभिमानःतदिहस्वतन्त्रानन्दचिन्मात्रसारेस्वा
त्मनिविश्वस्यापिवातदन्यरूपसंवलनाभिमानोऽशु
द्धिःसाचमहाभैरवसमावेशेनापोह्यते सापिकस्य
चित्झटितिभवेत् कस्याप्युपायान्तरमुखप्रतीतत्वा
पिवैकल्पिकादिभेदेनसमस्तवस्तुतयाकृविकल्प
विकल्पाविष्टतयाभासयतस्त्रैविध्यविशेषभेदःसवा
ष्यादितिजलपवनहुताशनाकाशसोमसूर्यात्म
रूपास्वष्टासुमूर्तिषुमेरुध्यानमहिम्नापरमेश्वररू
पतयाभावितासुतादात्म्येनचदेहेपरमेश्वरसमा
विष्टःशरीराविभागवृत्तेश्चैतन्यस्यापिपरमेश्वरस
मावेशप्राप्तिःकस्यापितुस्नानंवस्त्रादिनापिजनक

पदेशेनतत्तेनप्रकाशमानेप्युपायान् तानपेक्षित्वे
कोहीचवहूनपिगुरूनर्थानतउक्तंच श्रीमहार्थोप
पात्तगःशुष्यास्यध्यानरंश्चेनत विज्ञानार्थीतपाशि
ष्योगुरोर्गुर्गनरंश्चेजेद्वितिग्रमोतमादिज्ञानभेदा
पेक्षयानेषुतत्ववर्तीते संपूर्णज्ञानगुरुमार्गेतप्राप
श्चितमेव नगुसाध्यफवन्निपरीतेवाफवकिंतमा
ज्ञःनैवतिभ्रमः तस्यहिसर्वज्ञानतादेवरागायमा
वस्थववनादिकंशिष्यगतेवनेवकेनचिदप्पाप
नानाश्रुतमादिनानिमित्तेनस्यादितितद्पासनेय
तवीर्यं शिष्येणानतस्यगेएवमनुग्रहनिमित्तंशक्ति
पातेनिरपेक्षएवकर्मादिनिरपेक्षेणेति ति
रोभावस्तुतिरोभावोहिकर्मापनपेक्षणःएव
महाभागितफलःपथ्यादिप्रकाशसातंयात्यहे
पिमूढवक्षिप्तेनहृदयेनचमूढचेष्टानितिदति तथा
मूढोपिप्रबुद्धचेष्टामेवारांधनादिकोऽर्थोस्यन्दम
पथावास्यमूढचेष्टाक्रियमाणापिप्रबुद्धस्यधर्मसम
कितथास्यप्रबुद्धचेष्टासातत्यनियमानानिषिद्धाच
रणानस्वपंवानवेवविशंकमानमानंहःखमेरूप
केनिमज्जयतिनहृत्यनशक्तिपातस्यतिरोभावो
स्ति अत्रापिचकर्मापेपत्ताप्रवेविमिषण्या तथापि
वेक्ताविधियात्वनदृष्टमाणपभागफवफलत्वेवा
होतामसप्रवर्तातुरूदेवाम्यादौसेवानिमेनाभय
प्रसक्तानामिवप्राक्तवसामनास्यानेतस्मागिनामे
वतपापीडावविंप्रातिरा भृतापिस्वयंवाशक्तिपा

ने
२९
26

ग्रदेशेचैकान्तेनविक्षेपपरिहारादैकाग्र्यमदतमि
तितत्रयागगृहाग्रवह्निद्देवसामान्यमासंकर्षणात्कर
योः पूर्वंततोदेदेह्रींनफह्रींह्रींग्रस्तह्रींइत्याभ्यांशक्ति
शक्तिमहाचक्राभ्यांमालिनीशब्दराशिमंत्राभ्यांप्र
केनैवादौशक्तिः ततश्चक्रिमालिनीतिसुक्रोणादाग्रा
द्विवेगमम् सक्रान्तमर्वोविपर्ययः मालिनीहिभग
वतीश्वरंचशाक्तंरूपंवीजयोनिसंघट्टेनसमस्तकं
मत्रंचेश्वरत्वंचैतन्नामरूपशक्तिमालाभिधोक्ताप
लेषुशून्यमिनासंसारशिशिरसंहारनादक्षमरीमिर्द्दि
मोक्तयारिणीदानादानशक्तिश्वक्रोनिरुलपोरेकत्व
स्थेनः अतएवहिभ्रष्टविधिरपिमंत्रएतन्याससाम्पूर्णो
भवति सात्तनोपिमारूढवेसवात्त्विरंजनतामस
सताधरोभवतिदेहन्यासानन्तरमर्घ्यपात्रमेवमा
सः इहहिक्रियाकारकाणांपरमेश्वराभेदप्रतिप
त्तिराद्यासिद्धयेपूजाक्रियादाहरणीकृतानयत्र
सर्वकारकाणांरूपंपरमेश्वरीभावः यत्रयत्राधार
सम्प्रदानशुद्धाग्रपादानकरणयोरवंपात्रशुद्धिमार्स
म्यामपष्टेदेहन्यासान् यागस्यस्पर्शादिन्यासान्
पर्वक्रियाकर्मणापिपरमेश्वरीकृतमसमस्तकार
कस्तेयेवदृशासर्वक्रियाः पशुरपिनापियस्वरवतान
योगाभ्यांपरमेश्वरएवभवति एवमर्घ्यपात्रन्यस्य
पुष्पधूपाद्यैः समर्पितमातहिप्रवृत्तिर्यागसारश्रुष्मा
द्विवशेनततः प्रभामंडलकेभ्योलेववा ॐ
वाद्यपरिवारायनमः इतिपूजयेत् ॥

वपरमेश्वरस्तथाभातीतिमतत्वेकोसौभमाश्राम
ष्टंस्वियहरेशानविषयकृतावोदनेयं सवायंशक्ति
पातोनवयानीवमन्दमध्यतीव्रोत्कर्षमाध्यस्थनिक
र्षैः पुनस्तैर्वियान् नयोमन्दतीव्रात्देवदेहपातप
रमेशता। मध्यतीव्राज्ज्ञात्वाचार्यानपेक्षिताः स्वप्रत्य
यस्वप्रातिभज्ञानोदयः यद्दयेवाय संस्कारैर्विनैव
भोगापवर्गप्रदः प्रातिभोगुरुरित्युच्यते तस्यादिनम।
मध्यादिकल्पनाकाचित् शास्त्रापिनावतस्यसमस्तावर
णवैविद्यादितिसम्यपिप्रातिभत्वेशाययेप्तासर्ववदाय
साप्दशीतितिर्भिंत्तिसत्भिस्तादिवद्भेदत्वमाचार्यस्य
प्रातिभस्यागमेषुभक्तम् सर्वेष्वाप्रातिभंयेवतीयां
त्नत्वनिष्यमेघामनपिकारात्भेददर्शनरवानादि
शिवसन्निधेस्तुमक्षिवानोस्मिट्टलयादिकृतेषु स
त्स्नीवाश्चक्रियानामस्यगुरुविषयापिपासाभवति
ग्रसद्गुरुविषयायांमतितिरोभावएव ग्र सद्गुरुतस्तत
द्गुरुगमनंशक्तिपातादेव सद्गुरुस्तत्समभिलनबा
स्वतन्त्वज्ञानपूर्णः साक्षाद्भगवद्भैरवभंधारकएव
योगिनोपिसम्यज्ञानमत्येवसाधकत्वेतरयोगि
त्वस्यसोभागपतावण्णादिसत्वस्यैवानुपयोगात् ग्र
सद्गुरुस्तत्वस्यसर्वेपएवएवंयिपाहंगीरोज्ञानलक्षणं
दीक्षाप्राप्नोतियथास्यएवमुक्तोभवति जीवन्नपि
श्रवावलोकनाकल्पनाद्यास्तस्मोपनस्यदीद
क्षेनास्त्ररुदानादिसाद्यभेदाः श्रवासवतोवात
हानीसयएवमाणविद्यानिकोदीक्षालभते साव

ते॰ कचैतन्यमिनवगुप्तगुरवः एवंस्थितेन्नरामिशुद्धम्
२२ पविश्यदेहपुर्यष्टकादावहंभावमाधेनदेहतोदहे
27 न्तस्त्रियावपिपरदेहवददेहवान् ततोनिरस्तंगाक
वयामहामस्तमहस्त्रिसाभावाद्याकिलाघास्यन्स्कर्तु
मेवमूर्तिः तदुपरियघोपदिष्टुयाम्यदेवतावकम्या
सःयाघामेनचेहशाक्तेयापाम्यलदासनताहगतम
वात्मादीनांशाक्तेरेवचमुद्ग्रतादितिगुरवः तत्रचपंर्व
वमानायरायावशीवानुसरानामस्वभावस्याउ
मन्येयातिघोक्षमासोभवति तत्कारणानोग्रम
विस्मृतेरेशासराशिवशाक्तिरूपाणांप्रमेकमपिश्रा
नात्मोद्धशाततकलापस्यलौकिकतेवतीरांस्यमे
रवमयारकामेदहतेर्ज्यासहर्णाद्यांडेरवीभावःते
नेतदनवकाशंपदाद्धः श्रेतंरंगाद्यक्लेनस[illegible]पोपुनः
किंतत्रहषिमामादिनेति तावदितदतंरमेरव
वपुर्यत्सात्मनवभासितहाहिसंहारवेचित्र्यकोटि
पवमस्मोत्वमलकयोगापरमेश्वरीभूतेप्राणादेह
पुर्यादिभावयितावहितः शुद्धभूपतपर्णाद्येः
यथासंभवरंहृजयेत् तत्रशरीरम्प्राणोपियिवनदेव
मारेणमृताजमासेकर्पात् तयथा प्राधाप्रयाक्ति।
मूलेमूलंकन्दश्राममूलसारकलेविकांतेकलानलाद
देहः मायात्मकोथमिस्वतस्त्रिकान्माशुद्धविद्याप्रप्रत
श्रेवसदाशिवमंधारकः सपवमहाप्रेतःप्रकर्षेणासौ
नवाहोपत्याघायेनवेघात्मकदेहतयामादामर्वे
न्मवाश्चेतितज्ञाष्पुर्यिततनूवरण्यरूपनिर्गतंतारावे
वर्तिशक्तियापिमीसमनारूपमराजयाहिषकाले तद्वपरिपुर

णीं हि कं पदं मंत्रं च सप्तभुवनं मस्पयकला प्रयमर्णी
ततमेकपदं मंत्रं मेत्य भुवनमिति त्रिंर्णी षोडश वर्णाः
पदं मंत्रं तत्त्वमेकं च शान्त्यतीतेयं श्रभिनवगुप्तेना
योगपद्धक्तं संग्रहाय शिष्येभ्यः उक्तमुक्तकरणाश वि
सरिसहृसोमश पंचकलामउपञ्चदेसन्तनरपंच
कलामहेस उक्ताणश विनत्ताश ख्वरमुदसनमधि
दृविषोपतरंगमहा मरुसोविश्रभामश वमनरु
विमरत सयतउग्रहजाल निग्रपश्रणापरिमरि
महृहो वेश्रणभरिग्रभरितग्रणहमाणिसंश्विग्र
याणिमणमानसपाणपवणधीसामसपूर्विजं
जिवेणतेजिवउाशनिहलयरभश्वणाहृहाश
उण सातिदणग्राबाहणपग्रणसणिहाण शउग्र
हिणग्रतनसविदग्रहकलणनिह्याहाणपतिन
हेविग्रापहृश्तन्न इति तेन समासेन कलाध्वप्रकाश
नं नाम दशममाह्निकम् तत्र यावदिदमुक्तं तस्य सर्व
क्तस्य विदपवर्गा नयथयोक्तसंग्रहनीया भवति
कस्य विद्वसमाणदीक्षायाउपयोगगमनाविति दीक्षा
दिकं वक्तव्यम् तत्र कोऽपि कारी इति निरूपणार्थं शक्ति
पातो विचार्यते तत्र केचिदाहुः ज्ञानाभावादज्ञानम्
तस्य संसारस्य तदपगमज्ञानोदयाच्छक्तिपात इति तेषां
तमज्ञानोदये पूर्वं किं कृत इति वाच्यं कर्मणा तेन क
र्मफलवद्भोगान्तप्रसंगे भोगेनिवशाक्तिपातात्स्वप
गतावतिप्रसंगः ईश्वरेच्छानिमित्तत्वे ज्ञानोदयस्य
मोक्षाश्रयनावैयर्थ्यं च ईश्वरे रागादिप्रसंगः विरु

द्रोणेन पूजोपकरणायाग्यनार्थणमिति ततः सर्वोप
करणप्रोक्षणाशुद्धिं विधाय भगवतीमालिनीमा
न्त्रकोवास्त्रमातदर्शितेनपुंजभरितेशृहीतेभावय
न्पुष्पांजलिंक्षिपेत्ततत्रकास्वणमातियथासंभवंसि
द्धार्थधान्यातततलाजादीनितेजोरूपाणिविकीर्य
भाम्योदिशिक्रमेणसंवदृयेदितिभूपरिग्रहः ततः
शुद्धविद्यासमासनेदत्वागणपतेःपूजा ततःॐम
मानन्दद्रव्यपूरितमल्लकेनपूजयेत्ततोयाज्ञम
ण्डपूगंमण्डपतत्रमुखेंमंयेंसर्वोपिप्रास्तयाविधि
पूर्वकनेनस्मरन्सूत्रंरशानमावतेतेनतेंॐमेक्रु
र्यात् द्वितीयकलशेविघ्नशमनायाम्युपजेत् ततः
स्वस्वादिलोकपालानामासनम्नयेत् ततःशिष्य
पारेद्विनस्पद्रस्तेविकलशोदयात् स्वयंचगुरुःॐ
भमादद्रीत ततःशिष्यंग्रहर्पयेतेभविघ्नशमनायर्प
रायातयेतेसॐभोत्तुगद्धदिमसंपठन् भोभोम्म
कृतयासव्योदिशिविघ्नपशांतये सावधानेनकर्मा
तेभवितव्योशिवात्तया मद्दत्तेनाद्रिभोरसकमेवत्त
नपैशासोदिशिकुंभस्थापयेत् विकिरोपर्यस्यकल
शंततउभयपूजनंततस्थंडिलमध्येपरमेशपू
जनेततोग्निॐईपरमेश्वरशक्तिरूपतयाभावयि
त्वाततमग्निमज्जाल्पदद्याम्प्रबोधाग्निनासहेकी
कृत्यमंत्रपरामर्शमाहितेनज्वलनेशिवाग्निमा
वाहनानतत्रभस्मापूर्णमंत्रोल्लर्पयेदाज्येनतिलेस्त्र
ग्रंथाद्येणवशोत्तणमेवतिलाज्यादीनांसंस्कारः सकल
व

वस्थाः स्वरूपं प्रलयाकलस्यादिकमेतद्यथा दशमे
देहस्वरूपं विज्ञानाकलशक्तिः विज्ञानाकलस्यैकाद
शमे देहस्वरूपं मंत्राः तदीशाः महेशाः शिवश्चेति नव।
मेदे स्वरूपं मंत्रेशाः महेशाः शक्तिः शिवश्चेति सप्तमे
दे स्वरूपं महेशशक्तिः महेशाः शक्तिः शिवश्चेति ष
मेदे ग्रंथिभेपि शिवतत्वे क्रियाज्ञानेच्छानन्दचिद्रूप
सूक्ष्मात्मसंख्यानयोगपनाः पंचपदत्वमाहुः भूम्यादौ
तत्वजाते तु हि भवति वस्तुस्याहृदशापन्नमात्मसंविदि
श्रांति वस्तुस्फुरति सर्वं इत्यामात्मभावोऽस्य यस्मात्
तेनास्मिन्नैव जाले कमगतकलनां निर्विकल्पामा
हं तावत् प्रामर्शं सारा स्वभमपि च मतत्पातनस्याम
स्वाम् यदि हि णभाट्टभावकश्च णाप्रमेनतीयस्स
स्त्रिवपमसङ्गुणजत्रत्वत्रिहिनिर्दकलेह सैव
प्रणवप्रवृत्त्यभावकलाग्रसमग्रभरिप्रहस्व
रूपणाभवितत्वरिग्रणतंरत्नगुण्ववोहिणहं
नोग्रासिपदविश्वमसमर्थपूरणकमणाकमेणति
ह्वालमिसाणमिपंचावत्त रत्निनेत्रमोरनमभेदपक
शनंनाम नवममाह्निकम् गेंगकलाबम्मत्रधाकर्त
यथातनिरूपते तद्यथा भुवनेषु तुगामिकिंचिद
पंतत्वमिस्तके तथान्तेषु पिवर्गश्रोपदत्तगामिरू
पंतकला पकरूपकतनास्महिमन्मात् तथाप्युवि
योनिहनि: निवर्तते यतस्त्वसर्गोश्चेति तत्रादिपा
घानामेव यावेयतिरोभावेस्वविदापिकात् स्फुटवि
यादिसकलेषांनाकंचकलत्नरागोपशमात् पतदेवा

ने॰ २५ 29

स्यमाणक्रमेण शविसपहृत्कंठतालुललाटरन्ध्रद्वादशं
तेषु षट्कारणषट्कस्पर्शं कृत्वान्ते कमष्टोत्तरंका
रोच्चितयत्केचित्कालेशिष्यस्तेनैवविश्रमयेत्
नरवरोद्देदित्येवापादितावृष्टावत्तारिंशत्संस्कारप
कृतरुद्राणाप्तिस्समयी भवति ततोस्मै शृंगमेदं
पुष्पाद्यैस्समर्पयेत ततस्समयानस्मै निरूपयेत गुरौ
सर्वात्मना भक्तिस्तथाशास्त्रे देवान्तात्तितद्भक्तिनिपरा
यणता गुरुवद्गुरुपुत्राद्येविंद्यात्स्वेवत्नकृतस्यतत्व
वेदी विनादेसमर्पणे पेनसम्बन्धस्यत्तदाराधनार्थे
नतुस्वतरतिमेतन्व स्त्रियो वन्द्यास्तन्तु गुप्ताहनन
कुर्यात् देवमानागुरुणाम तथामं चेष्टनाकलाहतो
नोच्चारयेतगुरुपमूर्तेशय्यादिनभुंजीत यत्किंचिद्वे
किंकंकार्यं गुरुसन्निधौ न कुर्यात तद्व्यतिरेकेण
नामंत्रोक्तंधर्मशुद्धिं कुर्यात सर्वत्र श्राद्धादौ गुरुमेवपूज
येत सर्वेषु वैशमितिकेषु शाकिनी मादिशद्वादव
देत पूर्वदिनानि पूजयेत वेसवाद्येरयोद्दिभिस्सह
संगतिं न कुर्यात पतत्कामनस्पात्स्वेजातित्रय्यान
पयेत गुरुवर्गं गृहागतेयथाशक्तियागं कुर्यात प
थामार्गास्थितं कंचिद्देस्वबाधेत ब्राह्मणकृत्स्नान गुरु
स्थापितमंजेत तदापिलोकधर्मं च्यापयेत लिंगिभिस्स
हसमाचारमेलनं न कुर्यात नानके वलयथाशक्तिपूज
येत शंकाव्यजनेत वर्केस्थितस्त्वरमाप्याद्विभागन
मकृतेनसकल्पयेत गौरीहृदतेनाम्यदायतनंतो
योदिकृत्वाजमानेनपरस्पेत मंत्रहृदयमनवरतंसवे
त इत्येवं शिष्यः क्रमाशरणाभ्युपगम्य गुरुं च ॥

वविकल्पेपंचरूपत्वेउन्मिषिषाउन्मिषतासावेद्यस्फु
टक्रियारूपस्यान्तर्हृदयात्मिकास्पन्दतत्त्वेकतणार्
पत्ताभावात् उन्मिमिषितनास्वकार्यकर्तृत्वेचेत्येव
मान्तर्दनीयविकल्पपांचविध्यात्तद्रूपाश्चषड्वर्णा २
निर्विकल्पकाः ततोपिनिर्विकल्पस्यैवसमानता
धेमः विकल्पस्यनिमिषिषा उन्मिषता तद्दृप्या।
त्मिकाउन्मिमिषिताचेतियतद्यः स्वकार्यकर्तृत्वात
ग्राहकरूपत्वेस्यकं नसाम्यंयोगएवेतत्स्मेवंविकल्प
नाद्यरूपदेशाउशीतिनस्पर्वेचपांचदश्यपविभाग
नविविंचते विकल्पमूलत्वेनतदिमूनता स्वार्दि
संविन्नाविषयावस्थविकल्पतेव तो कान्तविकल्प
विश्रांतानामहन्तामयीमहमाख्यादितेदंभावविकल्प
प्रसंगेनिर्विकल्पाविसर्गभुवमप्रकाशितामिवम
न्यत्रे इत्यावस्थासत्त्वविश्रान्तात्व विकल्पनिह्रासे
नत्तसाप्रकाशतपवेमीयमसौसंवन्धेग्राह्यग्राहक
योस्तावयोनैनत्याभिनवग्रमसूत्रवः पंचवपांचद
श्यश्चिनेयावत्स्फुटदनात्मनोभेदस्यसंनेता साव
त्स्वयंहृदयंहृसति यावत्सितदिकः शिवावेशः तथा
यातहिस्सर्वतः पूर्णाहृतीयासर्वज्ञानकरणाविष्ट
भ्यस्यमानासर्वज्ञत्वसर्वकर्तृत्वायकल्पते ततोया
यदाहश्रीकल्लटः तदिपातश्शत्यचपातशाहृसेवभ
गवतीश्रीमत्कालीमाहत्मद्भावोभैरवः शक्तिभ्यःतं
रहस्यारहस्येतन यदंमे श्रीमहेशानदेःप्रभ्यागि त
मभासानत्विद्धिः प्रयाश्चैवनायदायवस्थानिरूप्यते

नं
३०
30

गवाभिविसूत्रेमध्येश्रीमदपराद्वितयध्यानं पवं स
र्वाधिष्ठानाधिष्ठात्रे भगवत्यास्तर्वं पूर्णान्तदधि
ष्ठाना भवतीति ततो मध्यसूत्रमध्यारापो सम।
स्तदेवतावर्गे लोकपालान्तपर्यन्तं संभिन्नतयैव
पूजयेत् तदधिष्ठानास्तर्वं पूजितं ततः कुंभेका
लशं मण्डलेश्वाख्यान्निवाभेदभावनया पंचाधि
करणमन्त्रसन्निधिं कुर्यात् विंवद्भानतर्पणं नैवेद्यं।
दिपूर्वी विनशाद्धविवर्जितो यागस्थाने कुर्यात् अस
तिवितते महामण्डलयागे न कर्तव्य एव पंसूत्री
वतो निवेदयेत् तेपिह्यवमनुगृहीता भवन्तीति कं
हणीकृतया पञ्चविधेनविविकिन्नेत ततो श्रो पर
मेश्वरीत नाध्यादिभिस्तं तर्प्य तदग्रे पञ्चवपात्रे
मार्घ्यं कुर्यात् देवतावर्गं तद्वयपात पयेत् उनमण्डले
पूजयेत् ततः परमेश्वरं विसाध्य सर्वाभिः समस्त
घटस्थ परिश्वर्गीमात्मानं भावयेत् नासिकाछिद्रेणैव श्चि
ते कुर्यात् एतत्तदीतपांजीवदुनगरपापामग्रे तथ्य
येत् नदीयां वाप्रतिकूलितं दर्भगोमयादिमयीमूर्ते
स्थापयेत् तथाविधं शिष्यमक्षेपार विमृत्वोद्दितं
पुष्पादिभिस्वरूपं नितंकृत्वा समस्तमध्यानतदे हेम
मेत् ततः शब्दे विवार्पयेत् भोगोत्किःशुभं नशोध
येत् समुत्तास्तशुभाशुभमनुभयमपि निर्वीजायां
तु समयया यानपिशोधयेत् सा चास्य मरणस्
मेत मर्त्त्विष्यकं तत्वातिपरमेश्वरात्ताप्यापित गुरु
देवाग्निभक्तिनिश्चलमायान्तिसिद्धः अत्र च सर्वत्रवा मन्त्र
गुरणमेवभेदकत्वात् मण्डलावासनागुणेन नमस्कार्य

नदारशरीरपर्यन्तपदालिणयापरिमोक्षार्थं दोहि
तांश्च दीनानाथादिकांस्तर्पयेत् भाविविधिनाच
मूर्तिचक्रं तर्पयेदिष्टं समयी भवति मेध्याभ्यासेन
त्मपूजायाश्च वणाध्ययनेधिकारी नैमित्तिकेन सर्व
वगुरुमेवाभ्यर्थयेत इति सामयिको विधिः प्रधान
मालोच्य समस्तमन्तःस्थं स्वमात्मानमेवावलोक
यभेपदत्वग्राहृदियाहृदिंकपर्यन्तमेवं समयी शि
ष्यः स्यात समग्रलभाश्रपारंसास्वपरभेरश्रताराजं
रविश्रृंगारिणि मणाउजोश्रभिसीसनाणपट्टसमम
यदित्तपरभररवजन्तणिणिरिमज्ञणिणारशैतिल
जत्वणावङ्गपरिभवहारनयानतोजिणा इति तन्त्रसा
रे समयिदीक्षाप्रकाशनेनाम त्रयोदशमाह्निकम्
अथपुत्रकदीक्षाविधिः स च विस्तीर्णस्तन्त्रालोका
दवधार्यः संक्षिप्तस्तूच्यते समयध्येनविधिं कृत्वा स्त्री
येहिहि त्रिशूलाब्जमंडलमाप्तदायिकं पागं शून्येपेत
तरवासपरिवारद्वारदेवताचक्रं च वाह्नैः स्नानपूत
ततो मेरुलपूर्वभागपेशाकोणादारभ्याग्नेयान्तप
क्रिक्रमेण गणपतिं गुरुं परमगुरुं परमेष्टिनं पू
र्वाचार्यान्योगिनीचक्रं वागीश्वरीं क्षेत्रपालं च पूजये
त् ततस्त्रंसमुचितमादाय शूलमूलादभ्यर्चिते
त कमलान्तं समस्तमध्वानं सम्पादयेत् ततो मध्ये
त्रिशूले मध्यारायां भगवतीं श्रीपरां मंथारिकाभै
रवनाथेन सहवामारायां न चैव श्रीसदपरादक्षि
णारायां श्रीपरापरां दक्षिणात्रिसूले मध्ये श्रीपराप

न
३८
31

पावत्सविश्राम्यति तावद्देवशिवात्मभावे पशुरस्य
पैति जेसद्रूपको भातलयो विणग्रन्थुरपक्षविये
हसम्भुत्प्सोपमुमहेश्वरश्रुहोरलययविणश्रमाव
र्जितश्रसश्रसश्रुभ्रु इतिनवसारेश्वरकदीतापका
शनेनामवत्तदेशपाह्निकं गेंयसाश्रुनसन्नमर
णस्पस्वयंदीत्तांकुर्यात् समस्तमधानेशिष्यस्यस्य
तेचक्रमेणशोधयित्वा भगवतीं कालरात्रीमस्यम
र्मकर्तनीमस्यतयाक्रमात्क्रमेमर्दयाशाविभिद्य
मस्तरभ्यवनिशिष्यं चैतत्येऊर्यात् ततः पूर्वोक्तक्रमे
णयोजनिकार्यं पूर्णाहुतिं दद्यात् यथा पूर्णाहुत्यैव
जीवो निष्कलः परमशिवाभिन्नो भवति उभ्युदात्ताहि
तीयापूर्णाहुतिभोगस्थाने योजनायतत्काले चैतस्य
जीवतयाः नावशेषवर्तनमस्त्रस्नाविघांवाकरोमिपठे
त्समाहितपरामर्शस्वभावात्मन्यमेतुहृपञ्चैतस्यपश्च
हृविमर्शं करोति समयादेरपि चेतसाठपिकारः
सम्प्रतयो तिर्भीजोन यदि दीतां मृत्युपायात शक्ति
पाताय पवदशीयेन तदाहिशिवहस्तदानकाले यद्वे
धिः त्रिकोणमाग्रयम्मालाकरेलेरेफविस्फुलिङ्गवहि
दीमावक्रुप्पायमाने मण्डले दत्तिणहस्ते चिंतयि
त्वानेव हस्ते वी जे किंविन्निलिप्पऊर्ध्वाधोरेफ
वाथित फकारपरस्पराभिरम्यतांजननयाकि
दहेत् एवं ऊर्ध्वंलेहस्तं शिष्यस्य मूर्वि
लिपेत् इतिदयारेणधारीतानिर्वी
जस्तकार्यकारणमा ॥

नारूपत्वनयिकाविषः इति श्रीमत्कौलिकशक्तिपाताभि
रूप्यते तत्रोक्तयोगसंचारादौ आनन्दं ब्रह्मनदेहविधौ
स्पन्दप्यवस्थिते ब्रह्मलवारिणाल्पस्यमागादानन्दव
र्जिताः आनन्दकृतिमाहारवर्जं चकस्य याजकाः ह्येवा
पिनरकेवारे तस्मादेनोक्तिमिति भजेत् तदनयाक्षिम
ऊनपागः सचषाष्ट्रावाशशक्तौ सदेहग्रामलेथाते
सेविदिवेतितन्नवानवात्रनत्र उत्कृष्टः पूर्वः पूर्वैलकृष
र्यसिद्धिकामस्य द्वितीयत्वर्यपंचमास्तवैश्यानिर्वर्तैः
षष्ठस्तु शममुद्दोर्गुत्येत्तस्यापिद्वितीयाद्या । नैमित्तिके
यथासंभवमनुष्ठेयाप्यवविधिष्टरणार्थं च तत्रचाय
स्फोद्रिलमानन्दपूर्णवीरपात्रमकृत्वा: यदः पूर्वोक्तमपि
वालिंगादि तत्रस्वानात्स्किनेद्यानेपत्तर्येव पूर्णानन्द
विश्रांतैवतत्रवशहिः प्रथमं प्राणसंविदेरेकीभावं भा
वयित्वा संविदश्च परमशिवरूपेतान्तमविंशतिर्वे
रंमव मनुस्वार्थमूर्धवक्त्रदृग्यममूर्तिभवनत्वामविलो
माभ्यां विश्वाधपरिपूर्णतापरमेश्वरे अपरत्वे परापर
त्वे परत्वेपि च तथाहि मायाप्रकृतिगुणधीश्च मह
त्तिपर्यंते सप्तविंशतितत्त्वानि कलादीनां तत्रैवांतर्भा
वात् विद्याशक्तावपि परापरत्वे ब्रह्मपंचकस्य सप्रधा
नात्तत्त्वभवोद्भवतादीनां च मार्गेण सप्तविंशतित्वपत्त्वे
वा के श्रीमत्कुलेशादिपादेः परत्वेपि पंचशक्तिद्विप
रमेश्वरः प्रतिशक्ति च पंचरूपता पंचपंचविंशतिश
क्तयः । तास्त्वात्मान्यमनुद्धिमविभागात्मेकाशक्तिः सा
वातुर्भिन्नविभागेप्येवं सप्तविंशतिरूपतायां संविदः ।

तं
३२
32

प्रयोगः एतेन ह्लादनीयेत्याजति परवशं समुत्तीन
तमादौ यं ह्लादनीयेते चेत्सकलमयनतोऽध्यघमर्थ
यण्डेष्टमी प्राकृष्टाशुद्धतो वास्तजनन विषयेकर्षनी
येषुजीवयोगः श्रीशंभुमायायोगमपरिगामितोनाल
नामामयोत्कः वहिरपीर्थकर्षनभवत्याकर्षणादौ
विनाभ्यासादिति वेशगहेषाद्वियोगवशेन तत्रहर्मे
वैश्वर्यावेशायोगात् ततोनियोतिनिपचितत्वादभ्यासं
पेक्षास्यादेव इहतत्त्वग्रहात्मकपरमेश्वरतावेशात
याभावः परमेश्वरपदवाहिगुरुशरीराधिष्ठानहारेण
वह्रस्यानन्तुगृह्णाति सर्वाचिन्मरिमेत्यक्ष्मायम्
एवंमानप्रयोगाकृष्टजीवादावनानोफलादिवाश
रीरं समाविष्टो भवति मत्रस्पन्दनमनः प्राणादिसा
मग्र्यभावात् तदनुध्यानवलात्तस्पन्देनैवितावेशात
स्मिन्पूर्ववत्प्रोक्षणादिसंस्कारः प्राणाङ्गतियोजनानिकां
ताः ग्रावेपचेप्राणाङ्गगातस्पदर्भापाकारस्यपरतेनोमि
लयः कर्तव्यः एवमुक्ते सोऽग्रेणाङ्क्षेत्रवापहमतेय
दिमन्नैवकश्चनानि पत्नीसिताः मनुध्यस्तत्तदेवत्रानंर्य
गेदीक्षा विवेकं यानभतेपिकाधियावीरत्वादितिम
तोहरणामजीवतो पियरोसस्पोमुपप्रेशाक्तिपातेय
मेवक्रमादाभोक्रातिकल्पनजीवाक्रष्टिवर्जमृत्या
नमात्रेपश्यापितमेवास्य संस्कारः दीक्षावयोग
मोक्षोभयदायिनीत्ववासनपवलीयस्त्वाभोगवास
नाविच्छेदस्य चासंभाव्यमानत्वात् वहुभिर्दीक्षणाम्
र्येणाम नसंस्कारो वलवान् शून्यस्तु तत्संस्कारोपप्रसा
न एवातस्यापिदीक्षितस्यतच्चवत्त्वमात्माविर्भावर

गेंएवं समस्ते नित्यनैमित्तिके कर्मनिरूपिते प्रसंगेना
मेवागमस्य प्रामाण्यमुच्यते तत्र संविन्मात्रमयो वि
श्वस्मिन्नेव चिदिच्छविमर्शात्मिकायां विमर्शस्य च शब्द
नात्मकतायां सिद्धायां सकलजगद्विश्ववस्तुनस्तद्
तस्य च कर्मफलसंबन्धवैचित्र्यस्य यद्विमर्शनेन तदेव
शास्त्रमिति परमेश्वरस्वभावाभिन्न एव समस्तः शा
स्त्रसन्दर्भो वस्तुतत्पकफलप्रापकप्रकाशिकाद्वेदे।
शेनैव तत्र तत्परमेश्वरनियतिशक्तिमहिम्नैव भागा
भागे शुद्धिर्लोकानामिति केचिन्मायोचितभेदपरा
मर्शात्मनि वेदागमादिशास्त्रे रूढाः ग्रन्थतथाविधप
व मोहाभिमानेन सांख्यवैष्णवशास्त्रादौ परतत्त्वविवि
क्तशिवस्वभावामर्शनमात्रे शैवसिद्धान्तादौ ग्रन्थस्वे
समयपरमेश्वरतामर्शनमात्रे मतादिशास्त्रे केचित्त
विरलविरलाः समस्तावच्छेदवन्ध्यस्वातन्त्र्यानन्दपर
मार्थसंविन्मयपरमेश्वरस्वरूपामर्शनात्मनि श्रीत्रि
कशास्त्रक्रमे केचित्तु पूर्वं पूर्वं त्यागक्रमेणालंघनेन
वेष्टैवमेकफलसिद्धेरेकस्मादेवागमात् भेदवादप्र
समस्तागमनामेकेश्वरकार्यत्वेपि प्रामाण्यं तावद्व
स्थितं प्रामाण्यनिबन्धनस्यैकदेशसंवादस्याविगीत
तायाश्चानिदंतायहूतश्चतुस्मतानपारम्पर्यवाधोविष
यभेदादकिंचित्करः सत्त्वहननं तत्त्वबोधवतः संस्का
रभेदसंस्कारातिशयस्तदभावे कोविदनपिकृत
त्वमिति समानमाश्रमभेदवत् फलोत्कर्षोत्कर्ष
स्तु वेदोपनिषद्भागवत् भिन्नकर्तृकत्वेपि सर्वसर्वज्ञ

त मदशमाह्निकं ॐ अथाभिषेकः ॐ स्वभ्यस्तज्ञानिनं
११ साधकं गुरुं वाभिषिञ्चेत् यतः सर्वलक्षणही
33 नोपि ज्ञानवानेव साधकत्वे गुरुत्वकरणे वाधिकृ
तो नान्योभिषिक्तोपि ह्यधिकारसमर्पणे गुरुहीना
धकत्वं नापि न प्रत्यवैति एवं न प्रत्ययवापनाधिकार
वन्येन विदेशपदस्थापिनावन्यपवास्य हीनायकर
णेनाभिषिक्तो मन्त्रदेवतानात्मसिद्धये यांमसिके
प्रत्यहं जपहोमविशेषपूजावरेण न विघाव्रतेऽर्पी
त तदनंतरं लब्धनन्मयोमावोदीक्षासावधिकृतः न
श्नायोग्यान्दीक्षेत न च योग्यं परिहरेत् दीक्षितमपि
ज्ञानदाने परीक्षेत बुद्धशुद्धीतज्ञानमपि तावेपत
न श्वत्रवाभिषेकविभवेन देवपूजादिकं स्वभ्यस्तज्ञा
नेन यावास्वशेपराध्यांपिकारतां वहन् साधकगुरुता
योगात्तदर्शिकार्यं तदभिषेकः। गोपरिज्ञानसत्वसंश्र
यनत्समग्रगुणग्रहेमनुपर्यंति कामयमाजोष्वसे
मारुतन्तनरूपाग्रारूढरणाद्धचिति इति तंत्रसारे
भिषेकप्रकाशने नामाष्टादशमाह्निकं ॐ अथा
परशासनस्थानां शिवज्ञानामपि मरणसमनन्तरमु
द्धारोदिनशक्तिपातयोगादेवासंस्कारात्योदीक्षा
कर्यान् ऊर्ध्वशासनस्थानामपि ज्ञानसमयाना
मकृतप्रायश्चित्तानामिति परमेश्वराज्ञानत्रयपे
मृतोद्धारे विधिकृत्कस्स सर्वपवशरीरैकर्तव्यः
पूर्णाहुत्याशायपशरीरदाहः मृपकानो न स्तेति
रूपोसमयमयामनेषु श्रितियोत्तान ॥ ॥

तर्थंमासेषुअथवासकृन्नदकरणेप्रायश्चित्तंजपेत्
तामपिसंभवद्विंशोण्यकरणेप्रत्यवैति तोभोपदि
नतानाकरणेज्ञाननिन्दापते:यदाश्याप्यपिविज्ञाने
हीपितेपरमेशशासनेतदाप्रायश्चित्तीतिवचनात्
इत्यधपविग्रकाविधि:ज्ञानलाभादेलौकिकोत्सवा
नेपिसर्वेचसेविद्धासापिकादेवताचक्रसंनिधि
र्विशेषतोभवतीतितथाविधापिकापर्यालोचनया
तथाविधमेवविशेषमनुपागादेरूर्पात् अथयात्रा।
त्राविधि: सर्वशास्त्रसंपूर्णांगरूपाख्यार्थमभ्यर्थयेत
सोपिस्वशिष्यायपरशिष्यायापिवासमुदितेसंस्का
रोचितेशास्त्रंव्याचक्षीत अथपरशासनस्थायापिकरु
णावशादेस्वेच्छावैचित्र्यभावितशक्तिपातसंभाव
नाभावितहृदयायव्याचक्षीतमन्त्रोपदेशवर्जम् तथैते
ष्वासनस्थितेष्वतत्वरूपानिपामितवाम्रुतकायेर्मे
खाख्यक्रियमालाफलवतीभवति अथसंगत्यादि
तिसाधपांभुविश्वलिखसंकल्पवापश्यापारेवत्तरश्रेय
मचेयपश्चमध्येवागीशींवामदातणयोर्गणपति
गुरुबपूजयेत् अथरपमेवाख्यियकल्पदेवतानत
स्मामामर्चयाययोगेनवकेनर्पयेत् ततोव्याचक्षीत
तत्रवाक्यपटलग्रन्थपूर्वापराविरुद्धंउर्वस्तथात्वते
प्रसंगसमुच्चायविकल्पादिशास्त्रन्यायाविरोधेनपू
र्वपक्षंसम्यगुद्घटयित्वासम्यक्हृदयङ्गमंसायं
त्वात्पर्यंहृतिशब्दांशयत्नाद्ज्ञानेव्याचक्षीतनापिके
नशपिवस्त्रतेवस्त्वेतेनतर्पणपूजनमितियावत्सार्व

नं
३५
35

तंत्रसारेश्रीदीक्षाप्रकाशानंतरमेकोनविंशमा
ह्निके प्रत्यशेषवर्तनार्थंप्रकरणांतरं तत्रयादी
क्षासंस्कारसिद्धेज्ञानयोग्यमाश्रितयावतदशाकान्य
निमोक्षदीक्षासबीजातस्याकृतापामाजीवंशेष
वर्तनेयुक्तरूपादिशेत् तत्रनित्यंनैमित्तिकंकाम्य
मितित्रिविधंशेषवर्तनं प्रत्यंचसाधकस्येवतत्से
हनिश्चेतव्यम् तत्रनियतंनित्यंतन्मयीभावपर्व
नैमित्तिकंतदुपयोगिसन्ध्योपासनप्रत्यहमनुष्ठा
नंपर्वदिनेपवित्रकमित्यादितदपिनियतकाल
नैयत्यादितिकेचित् नैमित्तिकंतत्कामनस्नाना
मण्यनियतं तद्यथा गुरुतदृर्गाणीनितन्मर्वदिनेज्ञा
नलाभदिनमित्यादिकमितिकेचित्तत्रनियतश्च
ज्ञासन्ध्योपासागुरुपूजापूर्वपूजापवित्रकमित्यव
यंपभाविनैमित्तिकंज्ञानलाभः शास्त्रलाभोगुरुत
दुर्गगृहागमनं तदीयजन्मसंस्कारप्रायणादिनानि
लौकिकोत्सवः शास्त्रव्याख्यादिमध्यान्तादेवतादर्श
नेमेलकः समात्तासमयनिष्कृतिलाभश्चेतेनैमि
त्तिकेविशेषार्चनकारणं तत्रकृतदीक्षाकस्यशिष्य
स्यप्रयाणेमंत्रसवीर्यकेसंवित्तिस्फुरणसारमति
वितंवकागमेनवार्ययेत् ततस्तन्मयीभावसिद्ध
यंसशिष्यस्मन्यासुततन्मयीभावायासंकल्पात् तत्वे
रेणसर्वकालंतथाविधसंस्कारलाभमिच्छत्यं यत्नेद
वपरमस्थिरंवध्यजिनेविमलनमस्कारवद्धातेसव
रूपयाज्यदेवताचक्राभिन्नप्रतिविम्बितमिवद्रष्ट्रा
रूपश्चद्व्यगम्यासर्वतप्राणैवरूपदीपाहारस्थानि

वति अस्य च जैवर्जयित्वा तस्या विशेषविशेषः अस्य
विशेषस्येदन्यपर्वणि तदा तदन्यपर्वण्याह: अथ
ह्ययोग वन्देवता प्रधानं नित्यं स्वविशेषलाभा
त् अनुयागकालानुरूहतिस्पर्वदिनेष्वप्यनु
यागशास्त्रा सर्वयागानामनुयागो मूर्तियाग
स्वरूपयाग इति पर्यायाः तत्र गुरुरुत्थाय स्वस्मंनात
स्तत्र विन कृत्वा स्मावेश्याकरणानन्तरं चैदिनीवतिवा
रूपयोगेनात्मप्र: विशेषात्मासनेन तत्र मध्येगु
रूत्तदावरणक्रमेण गुर्वादिसमष्टं त्र्यंतथीरस्थक्ति
रितिक्रमेणास्येवं च क्रस्थितावापक्तिस्थिमावासीत
ततो गन्धपुष्पधूपाद्यादिभिः क्रमेण पूजयेत ततः पा
र्श्वे सदाशिवरूपध्यातात्रा शाकमन्तध्यातेनासवेनपू
रयित्वा तत्र भांकौं शक्तिशिवतया पूजयित्वा तथै
व देवता चक्रतर्पणं कृत्वा न रसाक्तिशिवात्मक
चिन्तयमेन कंध्यानात्रावरणावतरणक्रमेण भा
गमात्रप्रधानेव हिरंतश्चतर्पणं कुर्यात पुनः पते
संचरणक्रमेण पर्वसर्वांगमणां च कं पुष्पाति तत
आधारे विश्वमयपात्रे पात्र पितादेवताचक्र तर्प
यित्वा स्वात्मानेवाहितेन तेन तर्पयेत पात्रमाचेम
रंवेहितशक्तिवीदत्तहस्तेन पात्रकारभेद्गणार्थ
मुपरिमनद दक्षिणाभ्यां निसन्धीकृताभ्यां वेल्लित
शक्तिः पतत्सिर्भिरुभिर्वैताल गुह्यकास्तव्याति पात्र
पाभेरव: अत्र प्रवेशानकस्यापि दयः प्रमासाद्यवि
शुश्र्याविचारेन कुर्यात कृत्वा पुनाङ्गुणं च कपारकर्णो

त-
२५
35

छागन्यद्वा विद्यस्य वस्त्रकृतं मकरं वा लिंगमर्चये
त् तच्चवाधारवलादेवाधिकाधिकमेव सिद्धिर्भ
वतीति पूर्वं पूर्वं प्रधानं आधारगणान्नविधायितं
स्वमेवाराणां तत्र तत्र साध्येन तन्न्यानमिति शास्त्र
गुरवः सर्वत्र परमेश्वराभेदाभिमानपूर्वपरमः
संस्कारः अथपर्वविधिः तत्र सामान्यं सामान्यसा
मान्यं सामान्यविशेषो विशेषसामान्यं विशेषोवि
शेषविशेष इति षोढा पर्व पूरणाद्विधेः तत्र सामि
मासि प्रथमे पंचमे दिने सामान्यं च तथाष्टमनव
मचतुर्दशपंचदशानि इयोरपि पक्षयोः सामान्य
सामान्यं अनयोरुभयोरपि राश्योर्वै समानानन्ना।
तिसृवितग्रहणन्तत्वयोगे सामान्यविशेषः मार्ग
शीर्षस्य प्रथमरात्रिभागकृष्णनवम्यां पौषस्य तृता
त्रिमध्ये कृष्णनवम्यां माघस्य रात्रिमध्ये शुक्लपंचद
श्याम् फाल्गुनस्य दिनमध्ये शुक्लद्वादश्यां चैत्रस्य
शुक्लत्रयोदश्यां वैशाखस्य कृष्णाष्टम्यां ज्येष्ठस्य कृष्ण
नवम्यां आषाढस्य प्रथमदिने श्रावणस्य दिवस
पूर्वभागः कृष्णैकादश्यां भाद्रपदस्य दिनमध्ये शु
क्लषष्ठ्यां आश्वयुजस्य शुक्लनवमीदिनम् कार्तिक
स्य प्रथमरात्रिभागः शुक्लनवम्यामिति विशेषप
र्वविशेषे त्रैमहागौरीति षट्कैर्या सुहिणी शुक्लोभि
र्वफाल्गुनीश्रयोश्रवणाद्ययोगानभिषक्रदेशम्
लाहिन्यां वा हिणीशुक्लोविशाखा वा हस्तनीश्रवण
वेत्याहिवति यदि मार्गशीर्षादिक्रमेण पयसा संक्षेम

गीतवाद्यनृत्तादिकाव्यप्रेक्षणेष्वेवं तन्मयीभाव
मशंकितनश्य आदर्शोदितसमस्तविततभवा।
लोकयतस्तत्स्वरूपेनिश्चितिरचिरेणैव भवेत्तन
वायकस्मिन्क्रमः यथानेटततन्मयीभावात् पर
मश्वतन्मयीभावाविष्टस्य निखिलप्रपञ्चवासनात्मक
लंकस्यभक्तिरसानुवेधविकृतसमस्तपाशजा
लस्यपार्थिवसति हृदयंतदेवपरमपुण्यादेयमि
मसमुत्सवः। अपिशाख्यापारमार्थिकभावप्रसरप्र
काशमुल्लसतियापरमार्थतत्त्वत्तायांचेतेरह
स्यविदः कृत्वाधारयरौवमन्तकृतिरसप्रतानगा
लालितामातैर्मानसतःस्वभावकृत्त्रमेघामोदस।
न्दोहिभिः आनन्दामृतनिर्भरस्वहृदयानर्घ्यपात्र
कमावेदेयासहृदेवदेहसदनेदेवार्चयेदनिशंर
तिमोकहृद्याक्रमर्थमतभावयन्देवतावकंभाव
येत्ततो गुरुप्रदर्शने जपस्तनिवेदने वाध्येका
मेनविसर्जनेगुप्त्यैनैवंधहृदयमप्रीयात् सर्वदा
ज्ञलेनिक्षिपेत् नजलजादिप्राणिनः पूर्वेदीक्षिताश्चक
भोजनद्वारेण यागमविदः मार्जारमूषकश्चादिभ
तेणात्तुशोकजनितानिरयायेतित्तान्यपिलोकाग
यरेखयाननताहक्रर्यात्लोकेवापरिन्यजसीनेति
स्येडिल्लपागः अथलिंगानरहस्यमंत्रेलिंगप्रति
ष्ठापयेत् विशेषमस्कसिमिति सर्वप्रतिष्ठितेषावा
हनविसर्जनक्रमेणपूजांकुर्यात्साधारणयानतत्रगुरु
देहसदृशंकिदेहरत्नमासपुस्तकंवीरपात्रम
त्तसंत्रषापणाहयणावाणीयंमोक्षिकंमोवर्ण ११।

34

न॰ ३५
36

न ततो वर्द्धन्याम्भोजनादीन्याग्रे यथेष्टं विकीर्य्य तत्र
मष्टदेवास्मं केनाभिधान वर्ज्जं देवताशब्देन सर्व्वान्तो
ज्ञेयादितिवीयसंकरयागः ततोन्ते दक्षिणयागः ग्र
हणमेरु लोपिमूर्त्तिपातेन पूर्व्वदिनानि पूजयन्त
द्वादेवपुत्रकोक्तं फलमिति विनासन्धानुष्ठानादिभि
रितिवृहाम्भोभोगिनां लोएणां विधिरयं शक्रियातेस
त्रपदेष्टं श्रीगुरुणा ग्रन्थपवित्रकोविधिः सचश्रीव
त्नमालाविशिरोमतश्रीसिद्धामतादौ विधिस्तथैवकः
पारमेश्वरानाम्न कस्य उक्तं चेत श्रीतेमलोकेवि
पवित्रकेन सर्व्वं निष्फलमिति तथा धादमुल्लास
लम्हेणिमादिनोनेकार्य्यं पवित्रकं तत्रकामिकरू
म्नं पंचदशीक्रलवकेनित्याव करूरयतीति श्रीनिर्म
लेत्रविदः मावशुक्रपंचदशीति श्रीभैरवकुलोर्म्मि
विदः दक्षिणायनान्तपंचदश्यीति श्रीमेरुसमावि
दः तत्रविभवे देवपूजयिनाक्रम्यानर्थयित्वापवि
केदद्यात् सौवर्णं मृक्कारत्नविरचितात्य स्तनिप
टसूत्रकर्म्मीसक्रयागर्भीतमीपक्रयात् ततश्च
ततमस्त्वियत्रकिं केंपदकलाभुवनवर्णामेरुमेरुत्वग्र
किच्चजानन्नमेकेनाभ्यंतमपरकंठामनलिविसे
त्रम्यादिति चत्वारि पवित्रकाणि देवायदद्यात्सम
स्तायपरिपूर्णंतत्रपभावेनेन दद्यात् शेषमप
कमिति ततोमहोत्सवः कार्य्यः चातुर्म्मास्यसम
दिने वि दिने चेति मुख्योनायकस्याः सतीव
मेवमामिमासिपवित्रकं ग्रन्थवाच ॥ ॥

योगबलात्कुर्यात् तत्र शवशरीरे संहारक्रमेण मं
त्रन्यस्तालक्रमेणाकृष्टोयत्नेनयत्नतद्ध्यानाद्विकु
र्यात् प्राणसंचारक्रमेणहृदिकंठललाटेवेत्येवश
वशरीरेक्रम्यते ततःपरमशिवेयोजनिकांकृत्वा
तदहेमृगाङ्कस्याग्रस्येभ्रष्टहानामप्येषामपिवाश्र
हृदीतांश्हत्तयेदिनेमासिसंवत्सरेसंवत्सरेकुर्यात्
तत्रहमांतेविंधिंकृत्वानैवेद्यमकरस्लेकृत्वानदीपं
वीर्यरूपोशक्तिंभोगपाकारोपस्रुगतभोगपशक्तिता।
दात्मप्रतिपन्नोध्यातापरमेश्वरभोक्तुर्ययेदिमे
वंभोग्यभावनिहृमनापिपद्यपिकृत्वाध्येतानयापि
बुभुक्षःक्रियाभूयस्त्वफलमभूयस्त्वापेतिसर्वमावे
त मप्रस्तोयपितन्मयीभावसिद्धेयेय जीवतःप्रसह्
मनुष्ठानाभ्यासवत् ततस्तेनैनत्वनकोपिश्रयमेव
ष्टादिप्राहात्राविधिहृपयोगीतन्मरणानद्वियासमा
निनापर्वदिने सेविदेशाप्रणात्तावतस्संतानसे
कसंविन्मागपरमार्थतानीवनोत्तानलाभसंतानं
दिवसवत् समर्थयचारप्राद्वादिवियोमूर्तिपातः
प्रधानमितिश्रीसिद्धमते तद्विधिश्रवदस्तेतेमिति
कप्रकाशने प्रत्रुग्रहपरःशिवोवशितयान्वरूढ
त्तिषंसपवपरमेश्वरीभवतिनामकिंवाद्भुतंरूपा
यपरिकल्पनानन्तरदीशनामायकेविदात्मनित
शोकनपरिमितेप्पुणायेद्रुपःपद्मसरीरुसयलप्र
हृभवसहृस्रकामितजनेत्ताविधितितसोप्रिप्रेसा
तदेवपिपरमसद्भ्रयज्ञाणामत्रहृद्धिपविनिन इति

त
२७
37

समाप्तिः ततोपि पूजयित्वा विधायोठविसर्ज्योपत्ति
प्यागायेततेपर्यदितिव्याख्यातोविधिः अथ समयनि
ष्कृतिः यद्यपि तत्त्वज्ञाननिष्टस्य प्रायश्चित्तादिनकिंचि
त्तथापि चर्यामात्रेचवमोक्षभागिनस्तानत्तृष्टोत
मावारवर्तितोदर्शयेत् अतत्तस्तानीतचर्यैकायत्तभो
गमोक्षसमयोल्लंघनेकृतेप्रायश्चित्तमकुर्वतश्वपश्चा
त्कष्टादोभवतीतिप्रायश्चित्तविधिर्वक्तव्यः तत्र सौ
वेप्रायश्चित्तं नास्ति अमरमवलावकलत्वात्त्रावेशे
भगवतीमालिनीमेकवारान्त्यभ्यतिचित्तस्तानमाव
र्तयेत् यावदुंकाविद्युतिर्भवति तदनेनविशेषपूजा
नशोपिवक्रयागः सदिसर्वसशेषभूतइतिसमयनि
ष्कृतिविधिः अथगुरुपूजाविधिः सर्वयागान्तेअपसे
इतेयागेपरेगुरोरुपूजाकुर्यात् पूर्वदिसाविरूपगत
यानोपितोनत्रप्रायात्यनेतितोप्रायात्यनाकुर्वंसनपि
कारवत्येवविद्धभवतीतितोसर्वथाचरेत् तत्रस्ता
त्तिकेमंडलेकृत्वातत्रसौवर्णपीठदत्तात्तत्रसमस्त
मध्वानंपूजयित्वातस्मीठेतेनापिशाश्वतसेपूजांकु
त्वातत्पर्णमानंदर्शनामात्मानमतिनिवेद्याक्षि
हप्राकावन्द्रित्वास्वयंप्राशयच्चकेपूजांकुर्यादितिगु
रुपूजाविधिः नित्येनैमित्तिकेकर्मण्येवंवाक्यवि
वर्जितः विनापिज्ञानयोगाभ्यांचर्यामात्रेणमुच्य
ते शिवगणाडसच्छन्नतत्वकोणविग्रपरस्वचीरश्राभि
तिणाजिणानसार्क्किअभवरोग्रविश्छ ॥ इति
तंत्रसारेशेषवर्तनेनामविंशमाह्निकम् ॥ ॥

तिपरमेश्वरतावेशसाद्यान्तात्तेषामाशुरुः परोतमवि
मन्यायदीतिनेतिकिमद्भुतं परमेशिवतस्मयतेण
ब्रह्मिंग्रसकुन्दमानपरमर्षेर्जोयाविसता सदिकश्च
गेकाश्वेपिसिस्मगणं इतितेषमारेषगोतदीताश्रा
काशतेनामघोरशमाह्निकं अथलिंगोद्धारः वैसवा
दिदीनिणंतेषांतेभुशासतेभुपस्थितास्तहृद्दीनवना
मायवतमशामनस्याश्रमनपिकृतापरशासनगुरु
पदेशासेविनेस्तेषदाशक्तिपातेनपारमेश्वरेणान्म
दीक्षयवेनदातेषामयंविधिः तैर्नकुर्मापवासम
न्यदिनेसाधारणमग्रहनितस्यतदीपावेष्टाश्राविन
स्मभगवतोग्रवेशयेत ततोस्यव्रतंगृहीत्वाभसिते
पेत ततोसोम्नायत ततः शास्त्रवरुदतकाष्ठाभ्याम
स्त्राश्चवन्यनेत्रंप्रवेशयसाधारणेनमंत्रेणपरमेश्वर
पूजाकारयेत् ततस्माधारणमंत्रेणाशीवीकृतेयाश्च
श्रुद्धिंकुर्यात् तन्मेव संपुटंनामकृत्वायायस्थितंशोध
यामीतिस्वाहान्तेशातेनजुहुयात ततोपिशर्णाहुतिः वो
षडन्तेन ततोव्रतेश्वरमाहूयसज्जयितात् स्वशिवात्त
या अर्कैविकरतमसभवेतिश्रावणा कृतानंतर
पितावित्स्मार्येविसर्जयेदितिलिंगोद्धारः ततोस्यापि
वासादिपायवदीनापरेहवम् अथपरस्योपिगाढ्क्याश
क्तिप्रेरितमानसः संकृत्यदीक्षायममग्रोनिरतिसंग्र
गाबभूत पश्चवश्राणमोनतसमासणल्लर्विणय
एगपरमसप्रसारण इमग्रुरुवोहृपसाहण्णसोदिल
इत्लिंगोद्धारविधि इतितंत्रसारेलिंगोद्धारणंनामस

त
३८

कृतेनत्वमयसंभाव्यतेनतउक्तकृद्तीतिविरुद्धकार्य्ययो
गात् नित्यत्वेपिक्रमाक्रमानोपपत्तिसिद्धेस्तावद्वाच्योपग
म्यो ग्रन्वयव्यतिरेकाध्यक्षानीनोमनस्कादीनांतत्का
माण्यस्यातन्त्रत्वात् सत्वरजस्तमसामितिहिसोव
र्णिकादिपरप्रसिद्धेवप्रसिद्धेरवागमःसाकाचिदृष्ट
फलाद्युभुक्तितोर्थकेशतिवालस्यप्रसिद्धतएवतत्रत
त्रयश्रुतिनान्वयव्यतिरेकाभ्यांनदानयोरभावात् ये
वभावस्यायोनद्वावेषांकिंविरुद्धः प्रसिद्धंतमलीक
त्यमोस्तकस्मैविकार्यापि काविदृष्टवैदेहश्रुतिल
यश्रुत्यकेवल्यफलदाकाचिद्धिवसमाननफल
दा काविदेकपर्यवसायिनीमावप्रत्येकमनेकवि
षेष्वेवश्रुतप्रसिद्धा श्रुतीनगातियोयादृशीमवि
छन्नतादृशीमेवप्रसिद्धंवनादेवरूदयपर्यवसायि
नीमभिमन्यतइति रिक्तस्यजंतोरितिरिक्तावाचोयु
क्तिःतासांकोचनप्रसिद्धंप्रमाणीयोप्रयोन्तकृष्टफल
मित्यलमनेन संक्षिप्तकाशपरमार्थतयाप्रत्येवमा
स्माकृशास्त्रापितथेतिविवेचयतः सममसममसमय
वित्यतिभाविमर्शसारसमाश्रयतशास्त्रमनुत्तराम
जिमदप्रकाप्रसिद्धिवडिपववहारेसोरयश्रमिणीसं
कोतहोरितागमिणाद्यसिद्धिर्प्रकोशपरमसिवो इ
तितंत्रसारेआगमप्रमाणप्रकाशनंनामैकवि
शमाह्निकम् गेत्रप्रसमकलेयमपा
सनासमनुनिषवतारश्रादृ
वास ॥ ॥ ॥

मर्थ्यविधेस्मिन्नीभवति स्थावराणामपिदीक्षवेनो
कत्वात् वाउभगानमवस्थितेदोधूयमानेशिष्यत्व
भूतेविततयेघनतलयानस्नुहूंपपतेरति मरकतं
नाविधौतन्तुभावेवीजभावविलयपादिमयः ननुयं
विततपर्यन्तनिश्चक्रनतदाशङ्कतेपरमेशः जंग्रव
ग्रन्विविसंगगृणजर्तसमभुख्यरर रस्वासतिर्य
णोतौनिमस्तोकरेरकृतम इतिसमयमोरेसमयदीक्षा
प्रकाशनंनामपंचदशमाह्निकं अथपरोक्षस्य
दीक्षाविधिरुच्यते मृतोजीवन्नपिगुरुमेवमप
वसतश्रद्धाभिनोवाभिचारादिहतोविस्मारितोमन्त्र
तणोरितनयाहविम्बलोमरापालशक्तिपातोवा
स्यादीत्यरमात्राग्रवमस्तदीक्षायामपिवासनादिने
पञ्चरूपतंमंडलेमंत्रविशेषसंनिधयेयरवलनाक्ति
याउत्तमृपकरणभ्राादिस्थानेपीठादिमंडलेविधि
मूलानादिग्राहीनिर्धेयविशेषः मेत्रस्वयंदीक्षार्थ
नपरस्ययोगिनस्तदेकभक्तिसमावेशशालिनो
ज्ञानिनश्चसंवन्धसमेते सन्निधानेस्नवापयोन
स्वकाम्ममुदितवेनकाकयास्यादितिपरमेश्वरेणो
के मतोदवे प्रजापितातदाकृतिकशादिमयीमत्रे
स्थापयित्वाजुवोमादितत्ताओपदेशकमेणतापश्च
न्नसव मूलाधारादेतप्रस्तनस्यविततानवनाशेष
देउवीयेणाकम्पनासागगानयरिगतेविद्यन्ताममी
घ्रणावस्तूमाभिरामशविततरश्मिरात्रगलकेनाथ
वर्कसंख्यावाभीष्टजीवानयनमितिमहाजालनामा

त॰ ३९ 39

शेः शिवो बुद्धिप्राणादिरूपो संकुइष्वारमात्रेणैव वहं
कर्थायेन परमशिवपदप्राप्तिवह्नातद्व्यतिरिक्तेन
किंचिदभिधा भवति तथाविधतद्व्यपिष्ठितकर
णावक्राव्युवचनेषु रोवर्त्तिनो यागद्रव्यशुद्ध्यादिगाथा
रादीन पिनन्मयीभूतान् कुर्यात् ततो गंधपात्रमपि शि
वावस्थायामेव पूरयेत् जपेश्च तदिक्ष्वादिः स्वरि
नान्यपि तद्रसेन वामानामागुह्वयोगादेहचक्रेषु म
वचक्रेषु जयेन्नर्पयेश्च ततः प्राणानस्तनः स्थंडिले।
विस्फुलात्मकं शक्तिचितयमासनं कल्पयेत् माया
तोद्वमारीशेकारचशक्तिचयात्मं तदुपरियावधि
मशीरूपाशक्तिरित्येवं संकुइष्वा रोणा वा या रापेयम्या
संकुनातविवापेयभूतायामपि संविदिविसपयेतत
पिचसंवित्स्मयमितस्वविसस्य संविदानेन चतस्पास्त
पुटीभावो भवति संविदगुदितं तचैव पर्यवसितं यतो
विसवयाश्च संविदुदेति तचैव च विश्रांम्यतीत्येताव
तं संवितत्वं संपुटीभावद्द्याह्लभ्यते तदुक्तं सप्लिष्टितं सं
पुटीकृत्येति ततो गान्यरूपा सर्वकारस्माद्दीनात्मश
हीभावात्रानधीपितास्वविश्रात्याजमोपसंहृत्य जले
निक्षिपेदिति वा सयागः प्रथशक्तौ तदायामेन्यशक्तिर्न
नांसंवीयाणाम् भयोधामृ भयात्मकत्वेन प्रोह्लासश
रेभसहनशिवशक्तिप्रवायपरस्यरेव्यापारात्मपर
मेघानियत्वाव शुद्धरूपतयातत्राधाम्यपंतेन वि
शिष्टचक्रस्यापि शक्तित्वं व्याख्यातं तच्छिवावस्था
मेवपूजनं शक्तिचयात्मासनं कोणत्रये मध्ये वि
सर्गशक्तिरिति तयोर्भावविशेषः ॥ ॥

कारितानपवंवासन्नमेदमनमन्यायमुखमांयपरामर्शविशे
णसमस्तमधानस्वदेहगतंशिवाभेदभावनया(षे
शोधयेत एवंकमेणपाशोच्छेदमभ्यतिह्रादशा
नपर्यन्तंस्वात्मदेहत्वात्मचैतन्याभिन्नीकृतदेहवै
तन्यस्यशिष्यस्यासायतवैवानन्तानन्दसरसिद्धांते
यैश्वर्यसारेसमस्तज्ञानक्रियाशक्तिनिर्भरस
मस्तदेवताचक्रेष्वेसमस्ताधभरितचिन्मयाव
शेषविश्वभावमंडलेतथाविधस्वरूपेकीकारणशि
ष्यात्मनासहैकीभूतोविश्रांतिमासादयेदिमेवप
रमेश्वराभिषेकोभवतितत्तोयदिभोगेच्छुःस्यात्तं
येवतत्वभोगेच्छास्यभवति तेश्वसमस्तव्यस्तत
यायोजयेत तदनंतरंशिष्यहस्तेपरमेश्वरस्वभावा
नादिति पश्चाद्देहस्तनमयदेहममैवचिंतयेदिमे
षासमस्तपाशाविषोजिकादीक्षाततःशिष्योगुरुंदद
क्षिणाभिःसर्वैवस्तूजयेत ततोगुरुःशिष्यस्यविधिंकर्णो
त् श्रीपरामत्रःगुरुकस्यानुकंतबशोधयामीतिसा
हानंयतितस्वेतिसम्प्राहूतयःश्रंतेसर्ववौषडंताय
वेशानानमत्वशुद्धिःततोयोजनिकोक्तकमेणशुल्लो
हुतिःभोगेच्छोर्भोगस्यानेयोजनिकार्थमपराशुद्ध
तत्वसहपथमत्वातमाश्चरादिविज्ञाभिःप्रजनेदृक्षे
वाशुद्धिकदीक्षायुवर्तमानमेकंवर्जयित्वाभूत
भाविष्यसमस्तकर्मशुद्धिति ग्रंतसमस्ताधम
पींस्वसतावहिक्ष्यसन्यायविभेदसूत्रः शिष्यस्यापी
मात्तनर्निनास्वनास्वकतासंगमयेत्यावद्भः शिष्य
कमांवराद्भितिप्रपद्यतामिमन्हानदीविवायपूर्णा

ते· घोवक्रान्तध्याहृकेपट्टसनेचवह्निः स्मेदेवीचक्रे
थ· सिद्धिज्ञानापवर्गादेभवति ५४ शान्ताम्यासिशान्ते
40 शिवमितियदच्चदेवताचक्रम् शून्यनिपातनन्दमये
निहतिनिजधामतोर्ध्वेच रणारणकरसान्निजर
समरितवह्निर्भावचवेणारसेन ग्रानरसूर्णमरु
च्छलदन्नुचक्रेयातिचक्रमध्यतदपि उच्छलतिर्थ
ग्वदितिविविधोन्वर्थोविसर्गोयं पतद्विसर्गधा
मनिपरिमर्शनतस्त्रियैवमन्त्रवीर्यं तत्रक्तेविन्दु
भैमंइलनतफलेसूते कोणत्रयात्मरश्मितनिमोदि
तमंगलद्धदेकमेल निसाविश्रुतेनालेषोडशार
लकमलसन्ललम् मध्यस्थनालगुम्फितसरोज
युगलसंधानक्रमादृशौ मध्यस्थपूर्णशशधरस्य
न्दरद्विनकरकरोत्थमसंघातात् चिदनात्मणवीर्य
कलासगात्मध्यक्रारस्थिः इतिशशधरवासवपति
चित्रगुमत्त्रधाम्नरयारोडिति स्पष्टादिकमसंतःक्र
वैसत्त्वपैक्ष्यितिलभते पतत्सेवरगुरुविशेषोत्थं
स्वशक्तिशक्तिमतोःपानोपभोगलीलारसादि
युधोभवेद्विमर्शमयः अव्यक्तध्वनिरावस्फोटक्र
तिनादनारावैः प्रबुद्धिज्ञानाहतपरमार्थेमेशवी
र्येतत् गमनागमविश्रान्तिशुकरोनयनेद्विलक्ष्ये
पर्के तत्रमीलनयोगेदेहान्तगेध्यचयामलेचक्रे क्र
चमध्यद्वरपदेशोलेष्टातेकेवगंयरव्यक्ते तत्रस्व
यमध्यागमाकर्णिताभविगसमयेयत् निर्वातित
मैवेवंचाहृविधानादभैरवःपरमःमोतिथनिरूपसे
त्मामासीव्याप्तिरुध्येतपरमा ॥

वामेतरस्थपविशेषैर्मारुतदिग्दलनिषण्णदेहाया
पूजयति भैरवं तामिन्द्राणीं हृत्कजे वन्दे ॥ यन्नय
त्तिकिसलयनिलयापानितां विविधषड्रसाहारैः
पूजयति भैरवं तां जिह्वाभिख्यां नमामि वाग्गुरुं १२
ईशादलस्था भैरवमर्चयते परिमलैर्विचित्रैर्या प्रण
मामि सर्वदा तां घ्राणाभिख्यां महालक्ष्मीं १३ षट्शी
नेषु पूज्यं षड्विंशततत्वमेवलितं ग्रात्माभिख्यं सततं
तेजपतिं सिद्धिदं नौमि १४ संस्काररत्नभवसारस
दीप्तः सततसततसन्निहितं नौमि सदोदितमित्थं
निजदेहगदेवताचक्रम् १५ ॥ इति श्रीमन्महा
माहेश्वराचार्यवर्याभिनवगुप्तपादविरचितं देहस्थ
देवताचक्रस्तोत्रं सम्पूर्णमिति शिवम् ॥ ॥ ॥ ॥

वे॰ ५९

51

नानसिद्धसीमितितस्मान्यायणायोगोवश्यकरणीयउ
पदिश्यतेग्रमरसरह्वन्दवन्दितमभिमतवरवितर
णोनिरते दर्शनशानाग्रणजं श्राणतन्नगणपतिंव
न्दे वरवीरयोगिनीगणसिद्धावलिपूजिताङ्घ्रियुग
ग्रयस्तविनयजनातिवट्कमपानाश्रयंवन्दे २
यद्दलवशेनविश्वंभक्तानांशिवमयपरंभाति
तमहमवधानरूपंसद्गुरुममलंसदावन्दे ३ श्रा
न्तीयविषयभोगैरिन्द्रियदेव्यःसदाहृदंभोजे अ
भिपूजयन्तियन्तंचिन्मयमानन्दभैरवंवन्दे ४ उ
दयावभासचर्वणलीलांविश्वस्ययाकरोत्यनि
शं आनन्दभैरवीन्तांविमर्शरूपामहंवन्दे ५ अर्चय
तिभैरवंयानिश्चयकुसुमैःसुरेशपत्रस्था प्रणा
मामितुद्दिरूपांग्रस्ताणीतामहंसततं अमलस
त्वमितमर्पितप्रकाशमर्कादिवस्तुटंपवितःसम
वायतवस्तरणाद्भिःसंशयितामियोमहेशीक
हा यदपोपवर्णोविरहितमनाहतंहतमिवस्तु
हेयवदत् नदीर्यविस्तनाविलणरियादिरहक
दाभावयमिट् करणमपिकासकल्पनाविरहि
तमखिलेशशीरवितरूनम् श्रुक्षासनिराचारम
वोयधुर्योधागोमयो घटपटशाकटादिकमपिहे
योपादेयविरहितेवस्तु निरवधिवोयघटास्तय
गस्तासोनवस्तुतिर्नपति निश्चयमुदितममलं
स्वपतिवद्रमशुद्धमजहदपि चेतन्यमाश्वभगवते
भयासममदृंकदामहेशुद्धःजाग्रम्भमोविभिन्ना
न्दरतिकदनयामर्वसाधारणास्नानसमेसायायसा स्ना

स्फुटतरविचाराद्युक्त्युपायान्सुभेत तथ्यंग्रहिकवो
यातिमलविनिगतानेवतपोदमीनेभावाशुग्रास
येयोसकरनगरवतेशिवेसंश्रयाः ॥ श्रीयशुदाने
विरहविगलितनकलंकेमग्नमंतश्चयाथेतांतेक
तेवविश्वंविगतनियतिभिःशक्तिभिःसाभिरेकः
भेजामोभिह्निदाभिङ्किदितमपियाश्रीपदेशंगुरा
छेदच्छिमाछोछलताग्रकृतिमिहसर्वेभैरवोभा
वमेवः रथ्यंघरवक्रमसंघदायेसमयमयाप्रमय
भिवमाय श्रीशंभुनाथाकरुणारसेनसंपप्रसन्ना
दनपेदब्धाकाश्मीरिकोभिनवगुप्तपदाभिधानः
श्रीतंत्रसारमकरोदृजनाकमेण यतेनसर्वजनप
क्षशिवंप्रयातलोकेनरप्रसरणोभवतंत्रसारम् ॥
समाप्तमिदं श्रीतंत्रसाराख्यंशास्त्रम् कृतिस्तत्रभ
वन्महमहेश्वरनाथश्रीमदभिनवगुप्तपादानां श्री
मदभिनवगुप्तस्यपरमसंघामिसंस्कारात् यद्दा
स्तदीपभासाकस्य निरस्तनमोहतमः हिमगिरित
नयाकांतेशशीधरकलिकांसतम् क्षितितलपतने
कर्नारंप्रणमतवरदंदेवमितिशिवसोम् ॥ नस्या
वयविंशकाविश्वतेशानेकोनविंशतिपरिमिता।
याम् यस्यातिभेनिखिलेवेधपिकावबोधमूलीपरो
तरवरेनिखिलाम्मकेनते तस्याप्रलीनवपुषःपर
शक्तिभासिल्लानिर्वेटनकिमभाववशोपगम्मा ।
शरीरयागादौपयधनस्रावासारदपत्नीमनालोक
स्मिंहशानिहृदयेग्लानिमममास यांविभ्रेदंत

न॰ ५२ निखिलजगतीमूर्तिसरसापरोस्वीहंनयविलमभु
स्थोविभूरिव मार्गीयकार्मममलमूलसशानिताव
स्तानमामसलमाणवमेवभद्रः वीमेनदेवभव।
जीर्णनिवेः यस्त्रिन्नेविभ्निशानन्दस्वोदूःनेदलो
नरा॥ ॥ ॐनमोगुरवेर्षाबाधेनमः ॐग्रसर
सरस्वन्दवन्दितमभिमतवरविनरणोनिरतम्
दर्शनशानाधग्रस्त्वंशाणतनुगणपतिंवन्दे १ वर
वीरयोगिनीगणसिद्धावलिपूजितांघ्रियुगम्
ग्रपहृतविनयिजनार्तिंवटुकमपात्नाभिधंवन्दे २
यहीवलेनविषंरक्षन्नांशिवपथ्यभांतु नमस्मव
धानरूपसद्गुरुममलेसदावन्दे ३ ग्रात्मोपविष्ठ
भोगैरिन्द्रियदेव्यः मसाहृदेभाजे ग्रभिसनयंतिपं
विस्मयमानन्दभैरवंवन्दे ४ उदयाववभासवल
लीलेविश्वस्यायाकरोमनिशं ग्रानन्दभैरवींतांविम
र्शरूपामहंवन्दे ५ ग्रवंयतिभैरवपातिश्रयक्रम
मेः स्वरेशापरस्या प्रणमामिउदिरूपांभलाणीतां
महंसततं ६ ऊरुतेभैरवप्रमासनलदलस्वाभि
मानक्रमसैमेघी निगमरहकृतिरूपावन्देनांशाकरी
मलयम् ७ विरूपातिभैरवाविदितिणदलगाविशे
षक्रमसमेधी निरंमनःस्वरूपांकौमारीतामहंवन्दे ८
नेत्रनदलगाभैरवमर्वेपनेशाहृक्रमसमेधी प्रण
मामिक्रांतिरूपांनिमेनांवैष्णवींशक्तिम् ९ पश्चि
मदिग्दलसंस्थानदयदेः स्पशोक्रमसमेधी तांच
पतिभैरवंतांनगरूपपधीनमामिवाराहीम ९

एवंकर्ममलिकर्मणिविद्धस्यजीवतोमुक्तिः ततःधौ
तमुक्तः परकृतविस्तानभाजनंगर्भः स्तूनाश्तूमालयं
रूपादिकदंडेनतानितो शून्यंसमरसीकृत्यरसेरस
मिवस्थितं तत्काशंकोनिराबाधेनात्मस्तीतिभाव।
यत् देहस्यादेवताःपश्यतादोहगादिविगते कर्मी
हिमुत्तनासादिचकस्यदेवतागते गृहीतारमदाप
रूपविवर्णोसिद्धातिएवं श्रमेसहरेवडितिसंदेहसं
पातयतासमसमाहृसेन ग्राकृणहस्तद्विनपरापरण
तत्त्वामिर्मोक्षमवंशीभजेत रत्नत्रयामलयागः३
कृत्वामिकेषामेविश्वमपोक्तसंविज्ञमानतेपरमात्म
गत्यधूपादिसमर्पतानोपाहतनमानाययागः विश्रा
निशद्धिरत्नसंविधागः शशोवनिरूपितः एवमेतेभोगा
गभ्यासतसंस्कृतायदितपाविधानिविचिकित्सताय
विचितहृदयःशिवाभवति तदानसैनयापदर्शन
पूर्वकंनितानस्रइतिएवंकृतिनिरपेक्षमेवपूर्वोक्तधा
म्नातुसंधानक्रमेणावलोकनयादीनांकथित् यो
त्तदीनादिकेनैमित्तिकोनेनएवंपवविधिःकेवल
मेनयागप्रधानतयतिरूशरीरेसमतःकृत्या
गःसर्वोत्तमःसोपिप्राप्यगसादिनेनसकृदेवकृतः
सर्वंपूरयतीतिशिवं वाहेरिमतिदेहिणश्चदेहार्चे
मतिपाणत्रुरिग्रकेवभरजोश्रणसंविविदिसंपिश्र
रोह इसोपरकृकलनदृणिमोहाइ इतितेरसोर
कृत्यागप्रकाशानेनामहाविशमाहिके उक्तामे
तानियागरूपाणिसपरिमर्शासावाणिशामायांगेशी

43

वेदांग

एवं स्वदेहे तेषेव चक्रे तत्तो ब्रह्मरन्ध्राधश्चक्रे ऽथ ग्रन्थ
यामले शाक्ते तत्रामेतन्न हृदभेदस्तेतानपेक्ष्यवयः
ज्ञानादीश्वासंगाह्मोके तत्र भगलं जं हिन्नादान्यमक्र
धेहेन्न सहोभूत्वा वेयंसात्तादयान्यया क्रमावतासि
धाभ्यवर्णा तस्यांगन्वांतिकवत्तः चक्रमधेतदेविन्या
दन्नचक्रेतयावत्रंग वहिः पुष्पादिनातश्वरान्यभूक्राम
वादिभिः पवमानत्वमन्वोहिनतश्चोष्टाबलत्स्थितिः
ग्रन्थचक्रगताश्चकत्वादात्मादभिन्नोयेते निजनिज
भोगाभोगाप्रविकाममयस्वरूपपारमर्थी क्रमशोऽनु
चक्रदेवस्तं विश्वक्रे हिमध्यमं यांति ग्रन्थचक्रदेवता
त्मकमरीचिगताशृंगाणिगतवीर्ये तद्व क्रिनहृदा
त्मकमत्मोऽयमशुन्यत्वं भवति तत्सगात्म मूर्धधामप्र
वेशासमात्वज्ञानसंसोभे तभामत्रवक्रारुणिमानि
तद्वानत्मयानिन्नष्टष्यक्राश्चैयामलमैतत्रालितमि
दासकर्थेयदेवतदा क्रमतारतस्यगात्मेवहिसंहे
हिमर्गसंचयः तद्ध्रुवधामानुत्तरस्वभयात्मकजग
दुद्वारमानत्वं नोशांतेताप्रदिनशांतादितस्मतिर्क
रणपर्केलें ग्रन्थबिन्दपदेश्ववं सविदमात्मसा
क्रर्यात् शांतोदितात्मकं हृदयमध्रभगपडेदेतिशाक्ति
शाक्तिसंतेः ९ स्वात्मामोत्पाविशाखांतानुवेहयोर्भ
यात्मकात् शाक्तिस्तत्र तहउदितो हृदिशिरसा त्रिनेत्रहा
ने ॥ तस्यांभावीपक्तले मध्यतयानुत्थ्रशेक्रधोगसंचयात् ८
ग्रन्थहृदिशिहिती येस्मिं शांतोदितधाम्निपो नु समन्वयेत
शार्थावि सर्गसमामनवद्धि दिनेपदेश्वक्रः ३ दितेयोमि